

LJUBČANSKI ZVON

MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
IN PROSVETO

I.

1908

Vsebina januarskega zvezka :

1. A. Aškerc: <i>Rendez-vous</i>	1
2. Dr. Ivan Tavčar: <i>Izza kongresa</i> . (Konec prihodnjič.)	4
3. Márica II.: <i>Oj pene, morske pene</i>	8
4. Dr. Jos. Tomiňek: <i>Slavna in bedna Italija</i> . (Dalje prihodnjič.)	9
5. Ksaver Meško: <i>Naš dan</i>	15
6. Oton Zupančič: <i>Drugo poglavje „Jerale“</i>	16
7. Ivan Cankar: <i>Pravična kazen božja</i> . (Dalje prihodnjič.)	21
8. Vladimir Levstik: <i>Kar hrast šumi. Moj prapor. V uri tesnobe. Sonetje. Alkejska. Kondotir. Karkoli. Vi drugi</i>	28
9. Dr. Dragan Šanda: <i>Osnovne misli k bodoči zgodovini slovenskega slovstva</i> . (Dalje prihodnjič.)	32
10. Griša: <i>Marici na grob</i>	36
11. Zofka Kveder-Jelovšek: <i>Konec</i>	37
12. Griša: <i>Zaprla si oči</i>	43
13. Podlimbarski: <i>Iz starih zapiskov</i> . (Dalje prihodnjič.)	44
14. Vojeslav Molè: <i>Verzi</i>	48
15. Vladimir Levstik: <i>Dninarica Liza</i>	49
16. Književne novosti.	
<i>Iv. Cankar: Pohujšanje v dolini šentflorjanski. — Fr. Detela: Malo življenje. — Poljudna pravna knjižnica. — a—: H. Podkrajšek: Obrtno zakonoznanstvo. — Ivan Podlesnik: Knjigovodstvo. — Slovenski kmečki koledar za leto 1908. — Slovensko-Amerikanski koledar 1908. — Josip Milaković: Trnski. — Jos. Abram: Kobzar. Izbrane pesmi Tarasa Ševčenka. — x: Tolstoj: Ana Karenina. — Tri povesti Leva Tolstega. — Dr. V. Foerster: „Ze slovanských hor“. — M. Marko: Die Zukunft Österreich-Ungarns und die Haltung der Grossmächte</i>	54
17. Glasba.	
Dr. V. Foerster: <i>Koncert sester Vere in Nadežde Černijeckih v ljubljanskem „Unionu“</i> . — Dr. V. Foerster: <i>Koncert pevske zveze moravskih učiteljev</i>	58
18. Upodabljaljoča umetnost.	
A. H. O.: <i>Kipar Al. Repič odlikovan. — A. H. O.: Marko Rašica</i>	59
19. Gledišče.	
Dr. Fr. Zbašnjik: <i>Slovensko gledišče. A. Drama. B. Opera</i>	60
— Dr. V. Foerster: <i>Naša opera</i>	61
20. Med revijami.	
<i>„Korošec“</i>	62
21. Splošni pregled.	
<i>S. Gregorčiča „Poezije“. — Janko Kersnik v srbskem prevodu. — Fr. Ks. Meško v češih. — Ivan Cankar v finščini. — Dr. Fr. I.: „Istorija najnovije slovenačke književnosti“. — Prevodi iz tujih jezikov. — G.: Stanislav Wyspianski †. — Petindvajsetletnica Ignacija Borštnika. — Björnstjerne Björnson. — „Slovenska Matica“</i>	62
<i>Listnica uredništva</i>	64

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po eden pot na mesec v zvezkih ter stane vse leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h, četrt leta 2 K 30 h.

Za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.

===== Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h. =====

Izdajatelj in za uredništvo odgovoren: Valentin Kopitar.

Upravištvu v „Narodni tiskarni“ v Knaflovih ulicah št. 5. v Ljubljani.

Lastnina in tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.

Rendez-vous.

Njen prvi rendez-vous... Nedeljsko jutro...
Trd, debel sneg pokriva mestni park
in solnce sije nanj gosposko hladno.

Iz mufa vzame pismo, ga razgane
in čita ga še enkrat. Obsorej,
ji včeraj pisal je, da pride sem.
In pismu je priložil svoj portret.
Obraz njegov ni lep, podoba ni
iz modnega žurnala res nikakšna,
pa moški je in diha energijo.

Pred tedni tremi bila je prejela
od njega prvo pismo. Srečal jo
na ulici je bil nekoč slučajno,
pa kar gredoč zaljubil se je v njo.
Izvedel je od znancev njen naslov
in pisma so ji priletavala
v predmestno tiho stanovanje kakor
golobčki beli. Čitala je mnogo,
romane in novele, pa zato
predstavljala si taka-le je pisma
ljubezenska popolnoma drugačna!
Premalo zdela so se ji goreča!

Nikoli nič priseg o neomajni
 zvestobi „večni“ in o takih frazah!
 Zato pa bila pametna so, resna,
 še preveč resna pisma ta! Ne, to
 gotovo ni nikakšen lahkoživček,
 ne veseljak, ki svet mu je plesišče,
 življenje pa zabava! Ne, trdó
 si mora kruha služiti njen znanec.
 Otožnost tiha in globoka bol
 je plavala nad vsakim takim listom.
 Najdaljše pisanje pa je današnje,
 najdaljše in nemara najglobočje!
 Brez nje ne more več živeti, piše.
 Ustvaril rad bi si ognjišče svoje . . .
 Oh, če že pisati ji zna tako
 lepo in modro, jasno, razborito —
 kako šele govoril bode ž njo!

Tu, tam prikaže se šetalec kak
 na gazi gladki in široki. Sneg
 mu škriplje pod nogami. Črne vrane
 kričijo v zraku in posedajo
 pò golih lipah in kostanjih lačne . . .

Sestanka ura je odbila davno.
 Počasi stopa gor in dol po poti,
 kjer sniti ž njo se ji obeta v pismu.
 Ozira se, stiskaje roke v mufu . . .
 Zdaj! Tam prihaja on! Kajneda? Res je!
 Podoba se ujema ž njim povsem,
 celo v obleki. Oh, kako srcé
 trepeče v prsih ji! To on je — ženin!
 Po dolgih brkih se drži mu ivje.
 Zdaj šinil mu smehljaj je čez obraz,
 smehljaj ljubezni, sreče in veselja . . .

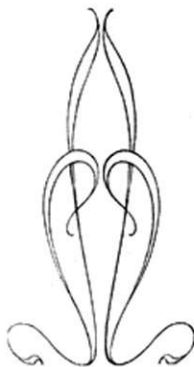
In ona stopi mu naproti prva,
 saj zdi se ji, da on boječ nekako
 se bliža . . . „Dobro jutro, Vladimir!“
 pozdravi ga in seže mu v rokó . . .

In on jo gleda, gleda jo molčé . . .
 „Bog živi te!“ ponavlja svoj pozdrav . . .
 A on — molči pa se ji le smehljá . . .
 „Kaj to pomeni? Nič ne govoriš?“
 osupla vpraša ga, začudena . . .
 A on pokaže le na usta svoja —
 in strašni znak presune ji srcé,
 da vzkrikne in omahne: „Gluhonem!“ . . .

In on stoji pred njo potr, pobit . . .
 Ah, na obličju njenem žalostnem
 tragedijo vso vidi svojo revež.
 In šele zdaj občuti vso bridkost
 življenja svojega in vso nesrečo!
 Ljubezen šele mu odprla je
 pogled v prepad, ki loči ga od drugih
 ljudi, prepad globoki, temni, večni,
 ki loči tudi ga od ljubice . . .
 Zakaj, zakaj je šel na rendez-vous!

Oči se mu odpró široko, divje
 in usta zvija nekaj mu ko krč.
 Zakričati, zatuliti bi hotel
 v obupu silnem svojem — pa ne more!
 Gorje! Saj še povedati ne more
 ji sam, kako neskončno je nesrečen!
 Le nečloveški glas še prigrgra
 iz ust mu nemih — in surovo sune
 dekleta proč od sebe . . . Zblaznel je.

A. Aškerc.

Izza kongresa.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

o sta bila nekaj kozarčkov izpraznila ter pogasila najhujšo žejo, sta opazila, da družbi nista dobrodošla. Malo sta bila v stiski.

„Dobro je vino!“ je jecljal Ciril, „le pij ga, Bile!“

„Dobro in rado teče!“ je pritrdil Cumpe.

Takrat se je oglasil Zupan: „Vidite, visokost, to je naše svečeništvo!“

Te besede so razkačile Erbežnika: „Privošči nama kapljico vina, Zupan! Saj ga Bog res ni ustvaril samo zate!“

Obrnil se je proti Cumpetu: „Grdo naju gledajo, Bile! Zdi se mi tako!“

„Naj, če hočejo,“ je godrnjal Bile, „vino je pa le dobro!“

Ali Zupan si ni dal zatlačiti ust: „To je naša duhovščina, knez! Ko se je obdrgnila in obrabila v življenju, jo vrže škof v kot prav kakor staro metlo. Na stara leta mora naše svečeništvo beračiti, če noče od glada poginiti!“

Ciril in Bile sta med tem prav pridno pila in vince jima je zlezlo v možgane.

„Kdo berači?“ se je zadr Erbežnik. „Morda z Biletom pri prijatelju Smoletu ne veljava ravno toliko kolikor ti, Zupan?“

Tudi Cumpe se je oglasil: „Kaj boš godel, Zupan? Si ti morda na svetu že kaj skusil? Ničesar! Malo tistega svetega pisma trgaš lemenatarjem, pa je vse! Midva s Cirilom sva pa Bogu služila! Ti boš nama očital, da beračiva! Spaka!“

Kadar je bil Bile Cumpe vinjen, je bil v govorici zelo oduren in tudi klet je rad. V tistem hipu je udaril z roko po mizi: „Ti boš nama očital, da beračiva! Ti črni hudič, ti!“

Zupan je lahkodušno prenesel ta izbruh. Pristopil je k Erbežniku, mu zavihal rokav ter izpregovoril: „Vedel sem, da danes nimaš srajce!“

Podoben užaljenemu kralju se je dvignil gospod Ciril s svojega sedeža: „Odriniva, Bile! Tu naju žalijo!“

Tudi Bile je vstal: „Poštenemu duhovniku najhujši sovražnik je — far!“

„Izpijva pa pojdiva!“

Pograbila sta vsak svojo kupo ter jo izpraznila pred odhodom.

„Saj sva bila tako k Piškotki namenjena!“ je govoril Ciril. „Že zadnjič me je povabila. Včeraj je klala. A Piškotka je ženska, ki tudi božjim duhovnikom kaj privošči! Pojdi, Bile!“

Odkorakala sta proti vratom. Ondi sta se še enkrat ozrla, prav kakor bi pričakovala, da ju hišni gospodar poprosi, naj še ostaneta. Ko pa se ni nič takega pripetilo, je pobral vsak svoj cilinder. Med vrati je Erbežnik še zaklical: „Zupan, na stara leta boš tudi stradal! Če Bog da!“

„Amen!“ je dodal Bile.

Knez Volkonski je strme opazoval to epizodo.

Ko sta bila stara duhovnika odšla, je ponovil svoje vprašanje: „Kdo vam bodi spasil, če ne svečeniki?“

Zupan se je zasmel: „Saj ste jih ravnokar videli naše svečenike!“

„Govorimo resno!“ ga je karal Smole. „Večkrat smo se že pečali s tem vprašanjem, svetlost! Dostikrat smo razpravljali o tem, je li mogoče, da duhovščina reši mali naš narod.“

„Duhovščina,“ se je oglasil Jereb oblastno, „nikdar ne!“

„Kako da ne?“ se je zajezil Metelko.

„Ker je prenostranska!“ je odgovoril Prešeren.

„Ker je prehlepná!“ je vpil Jereb.

„In ker je premalo olikana!“ se je vmešal Kastelic.

Metelko je še dalje branil svoje statišče: „Kdo vam pa piše knjige?“

„Sedaj nam pride s svojim Vodnikom!“ je odgovoril Prešeren, ki je po navadi mladine v nič deval starejše. „Bolje bi bilo, da bi svojih knjig ne bil pisal ta Vodnik!“

„Prav res, bolje bi bilo, da je ni pisal rovtarske svoje proze!“ je pritrdil Kastelic.

„Tiho!“ se je vsilil Zupan. „Vi ste govorili, sedaj bom pa jaz govoril, jaz, ki sem sam duhovnik in sem tudi dosti pametnejši od vas! Vprašali ste, je li mogoče, da duhovščina reši mali naš narod! Odgovarjam vam, da duhovščina nikdar nikjer še ni rešila nikakih narodov. Pozobala jih je pa že mnogo! Ha!“

Metelko je zastokal: „Tako govori katoličan in duhovnik!“

„Pojdi h Gruberju,“ je kričal Zupan, „da te napravi za konsistorijalnega svetnika, ti sladka voda ti! Jaz pa ostanem pri tem: duhovščina ne! Morda so premalo olikani, moj Bog, vi tudi niste modrosti žrli z največjo žlico; morda so pohlepni, pa tudi vi iztegategate prste za denarjem; morda so še kaj drugega, ali vsak človek ima kri pod svojo kožo! Ne udrihajte mi po duhovniku, dosti je revčkov v talarju in usmiljenja so vredni.“

„Potem se pa strinjaš z Metelkom?“ je vprašal Kastelic zaničljivo.

„Ne, prijatelj šleva! Duhovščina ne! Zakaj ne? Kaj pa je duhovščina? Ali je to morda kak stan? Pri moji duši, slepo in mrtvo orodje smo v rokah svojih škofov. Plug smo v roki teh škofov in delati moramo le tisto, kar ti hočejo. Delati in misliti! To je revščina, da Bog pomagaj! Da bi pa nas naši škofje rešili, v to pa niti Metelko ne veruje!“

„Verujem!“ je kričal Metelko.

„Pojdi se solit, ti že tako komaj čakaš, da postaneš kanonik. Gruber nas bo rešil in tisti, katerega dobimo za njim! Naš Avguštin se je prisladkal sedaj našemu cesarju v srce in Metternich ga prav kmalu napravi za kardinala ali pa vsaj za nadškofa. Oni v Trstu že preži, da pride k jaslicam svetega Miklavža. Volk bo nam vsem in trgjal nas bo in mesaril nas bo. Vi pa se bodete tresli kakor šibica na vodi, volk vas bo zvijal okrog svojih krempljev; vladala vas bodeta škof in babnica njegova! Punctum!“

Zaničljivo je dostavil: „Taki črvi naj nam rešijo domovino!“

Metelko je zdihoval: „Kdo pa? Povej vendar, kdo pa?“

„Ne osebe, ideje nas rešijo! Slovanstvo!“

„Kaj slovanstvo, — ilirščina!“

„Ne slovanstvo, ne ilirščina! Nemštvo!“

„Tepci!“

S to besedo je Zupan zaključil razgovor.

Knezu Volkonskemu je postalo pretesno v tej družbi.

„Odriniti moram!“ je del hišnemu gospodarju. „Ob šestih mi je nastopiti službo pri veličanstvu!“

Zahvaljeval se je za vljudno vabilo in za poučne razgovore.

„Razočarani nas zapuščate, svetlost! Morda ste več pričakovali od naše družbe?“

Knez se je zamislil: „Za nekaj se bodete morali zediniti!“

„Pač res!“ je viknil Metelko. „Dosedaj smo bili edini samo v needinosti!“

Volkonski se je poslovil od vsakega posebej. Smole kot hišni gospodar ga je spremil do stopnic. Oni v sobi so nekaj časa molčali. Končno pa je izpregovoril Zupan: „Eh, dobro smo mu jo povedali. Zdaj bo vsaj vedel, kakšni smo kranjski fantje! Mi bomo pa še malo pili.“ —

Konec.

Wir sind mit einem Werke nieder gekommen, zu dem jeder ehrliche Mann ohne Erröten sich bekennen darf. Wir haben eine große Epoche durchgemacht, groß, weil sie schwer zu leiten war. Mehr als groß ist das Resultat der hergestellten Einigkeit zwischen denjenigen, die zum Willen und zur That die Macht besitzen.

Iz Metternichovih zapiskov.

Kongres je bil dognan. Dne 21. maja je odrinil cesar Franc iz Ljubljane. „Nebo je bilo oblačno,“ piše naš kronist, „in ob pol-enajstih dopoldne je pričelo deževati. In nato je deževalo do večera, als ob der Himmel mit den Bewohnern Laibachs über die Abreise des innigstgeliebten Landesvaters und der besten Landesmutter weinte.“

Ista kronika nam dalje pripoveduje: „Odpotovali so ob pol-sedmih zjutraj. Ljubljančani si niso mogli odreči veselja, da bi še enkrat ne videli svojega obožavanega vladarja in svoje najboljše cesarice. Daleč po Celovski cesti se je širila čakajoča množica. Nekaj izmed vedno zvestih meščanov ljubljanskih se je peljalo celo do Medvod, da so se kolikor mogoče najpozneje poslovili od veličanstev.“

Od mesta dalje in še precej časa po Komerčialni cesti sta se vozili veličanstvi mimo prepevajočih šolskih dečkov, ki so jima klicali stokratno valet. Vsak deček je imel v eni roki bel robec, v drugi pa zeleno vejico. Tam, kjer se je pričela vrsta šolske mladine, potem v sredi in kjer se je vrsta končala, so bili postavljeni mični slavoloki iz zelenega vejevja in krasnega cvetja. Skozi te slavoloke sta se odpeljali veličanstvi s svojim spremstvom, potem ko sta skoraj pet mesecev bivali v Ljubljani. Naši blagoslovi so ju spremljali! Pred odhodom je daroval cesar godbo barona Wimpffena pehote 3600 gld., istotako je obdaroval godbo graničarskega polka, ki je bil za kongresa naštanjen v Ljubljani. Kapelnik, ki je vodil Wimpffenovo godbo, pa je dobil 100 cekinov. Hrvaškemu bataljanu, ki

je bil del posadke, je veličanstvo naklonilo 2600 gld., bataljonu Reuss-Plauen pa 600 gld. Dalje je dobil škof Gruber od cesarice zlat križec, njegov dvorni kaplan pa zlato tobačnico. Končno sta dobila nunska samostana v Ljubljani in Škofji Loki podobo njenega veličanstva cesarice v prav lepem zlatem okviru.“

In to je bilo vse! Ljubljančanom se je videlo dosti premalo, ker so pričakovali mnogo več. —

(Konec prihodnjič.)

Oj pene, morske pene . . .

Dve ladjici po morju sta veslali . . .
 Ni zate znala moja,
 ni zame znala tvoja,
 valovi pa so drugo k drugi gnali,
 oj gnali brez pokoja . . .
 In sredi morja hudournega
 in sredi morja, sredi burnega,
 ko brezдно morja se odkriva
 in besno val nebo zaliva
 in ko vsemir brezsilno stoka,
 je bila najina poroka . . .

* * *

Ljudje so rekli, da je greh,
 a midva sva iz ladjic dveh
 le eno si zgradila
 in skupaj se vozila.

A ti si bil nevešč mornar,
 pustil si ladjico v nemar:
 razbil si njo in mene,
 oj pene, morske pene . . .

Márica II.

Slavna in bedna Italija.

Popotni vtiski. Spisal dr. Jos, Tomišek.

I. Potujmo con amore.

akaj je popotovanje tako nedosežno zanimivo, zanimivejše nego katerokoli drugo razvedrilo in učilo? Zato, ker se na potovanju vtisne najnavadnejšemu predmetu in najenostavnejšemu dogodku vsled novosti, iznenadbe in nepričakovanja pečat znamenitosti ali celo

čudovitosti. Če grem v tujino, se čutim upravičenega, da zahtevam videti in slišati vedno kaj novega. Novo mi je pa tudi to, kar je — kdo bi si mislil? — podobno domačemu. Ko sedimo v Milanu v kavarni in vidimo tu kramljati pri kavi ali sladoledu ljudi prav tako kakor v dunajski kavarni nasproti dvorne opere, se nam zdi to kaj novo in „tuje“: začudimo se in si to spoznanje hitro zabeležimo v dnevnik. Ko stojimo v Rimu na Angelskem mostu in strmimo doli na Tiberu, skoraj ne verjamemo svojim očem, da ta reka teče, kakor pač teko reke, in da spominja nekoliko na Dravo; tuje se nam zdi to domačinstvo, skoraj bolj tuje nego stari, temni „Angelski grad“ s svojo dvetisočletno zgodovino, ta stavba, ki v svojem slogu in namenu nima para na svetu. — In šetamo se na starih sicilskih tleh, na kolodvoru v Mesini; kupimo si lahko pri avtomatu bonbončkov ali tehtamo svoje kilograme kakor na kateremkoli večjem kolodvoru pri nas: „Kdo bi si to mislil?“ — Splezamo po prahu in gorki lavi na vrh Vesuva; še preden se utegnemo ozreti okrog in — navzdol v silno žrelo, že je treba izprazniti kozarec močnega vina, ki ga nam prijazno, preprijazno ponuja oskrbnik majhne utice za eno liro, in treba je drago plačati vodnika — kakor pri nas, če se popnemo na vrh gore ali gorice — „Neverjetno!“

Zemlja je okrogla, kajpada! in ljudje so vsi otroci človeških mater, seveda! Toda vse tiste sličnosti zopet niso sličnosti. Vino „Chianti“ n. pr. morem piti tudi v Ljubljani, saj ga dunajska Leibenfrostova tvrdka razpošilja povsod; a prijatelj, pij to vino ondi, kjer je ta zlata kapljica zagledala luč sveta, v solnčni njegovi majki Toskaniji, potem boš vedel, koliko je vredna prava domovina, in spoznal boš, da je domovina le ena. Tega te nauči — tujina...

Zunanji, končni uspehi morejo biti isti ali si vsaj podobni, a različen je okoliš, različni so pogoji; teh ne vidimo o prvem iznadenju zaradi nepričakovane sličnosti uspehov, a zavedamo se jih in kmalu jih spoznamo, bivajoč med tujci in pozorno motreč njih ozemlje in življenje. Znani pojavi v tujem okrožju — to nas preseneča izprva.

A take sličnosti nas s tujino tudi vežejo, često kmalu intimno. V „Ambrozijanski knjižnici“ v Milanu sem našel može, ki so tam prav tako bili zamaknjeni v svoj knjižni svet kakor v katerikoli znanstveni knjižnici pri nas . . . Prisedel bi k njim in vzel pero v roko kakor v dunajski vseučiliški knjižnici; a po delu? Po delu pa bi stopil tja na Stolni trg (Piazza del duomo) pred krasni milanski „Dom“; a na Dunaju bi se šetal po tudi krasnem — Ringu: to sta dva ločena sveta! Baš ta razlikovitost poleg onih sličnosti nas tako privablja, da se kmalu počutimo povsod kot zemljani-občani in ne kot tujci nepristopneži. Le nekoliko prilagodljivosti je treba. Za svojo osebo moram priznati, da sem se v Italiji čutil domačega takoj, ko sem zapustil Benetke, prvo svojo postojanko v Italiji. O Benetkah pripominjam pa že tu, da se mi zde kaj malo italijanske; saj je tu vse umerjeno edino le po potrebah tujcev, torej po nekaki mešanici vpliva vseh evropskih kulturnih narodov. Ko pa sem v tistih tednih (meseca julija in avgusta leta 1907.), ki sem jih odločil za svojo Italijo, prehodil in prevozil glavne proge in točke vse Italije in Sicilije in sem po zelo kratkih presledkih prehajal iz kraja v kraj, v vedno nove, tuje razmere, se mi je vendar zdelo, da povsod prihajam k znancem.

Da so mi bili vsi ti „znanci“ všeč, tega ne bom trdil; treba je poznati italijansko vsiljivo prijaznost! Sicer: če greš med tujce, moraš računati z upravičeno ureditvijo sveta, da ni povsod vse uravnano tako, kakor smo vajeni zdoma, in moramo uvaževati, da bi tujci imeli isto pravico, nam očitati kake neprikladne naše navade, ako mi očitamo njim njihne. In Italijan je vkljub vsi svoji nadležnosti ter premeteni in ciganski jezičnosti v bistvu le še kavalir in z mirno resnostjo se doseže pri njem več nego s severnjaško robatostjo. Ker je vrhutega za tujstvo povsod poskrbljeno, je hitro mogoče gibati se na kateremkoli znamenitejšem kraju popolnoma sigurno. A poznati je treba sredstva; zato je prvi pogoj, da zna tujec laščino vsaj toliko, da razume navadne napise, oklice, vozne rede itd. in da more zastavljati vsaj enostavna vprašanja. Srečaval sem v Italiji pač potnike, ki niso umeli ne besedice laške — dva sta bila

seveda Madjara — no, in „potovali“ so tudi ti v Rim in dalje; a povsod so jih skubli; v večjih mestih si mora tak tujec najti posebnega vodnika („guida“), ki potem ž njim seveda počenja, kar hoče. Prikladnejši so vodniki za večje družbe; po vseh muzejih, po znamenitih cerkvah, pred slavnimi spomeniki vidiš vodnike, kako vodijo krdela tujcev od točke do točke, učeč in predavajoč. Največkrat obstoji taka družba iz Angležev; v Veroni pa sem n. pr. naletel tudi na češke izletnike, ki so se na kolodvoru pogajali in pogodili s takim vodnikom. — Kdor pa hoče biti sam svoj gospod in uživati zanimivosti svobodno, ta se pouči iz kateregakoli tiske nega vodnika, katere in kakšne znamenitosti se nahajajo tam in tam, vtisni si v glavo za orientacijo splošni načrt dotičnega kraja, in mogel se bo gibati tudi po največjih italijanskih mestih, kakor bi bil doma, ne da bi mu bilo treba povpraševati po potu, po ulicah, po legi poslopij, po kolodvorih.

Italijanska mesta so vsa stara, historična, imajo povsod dokaj značilnosti, pozorovitih poslopij, nenavadnih zgradb, prirodnih posebnosti in sploh na vseh krajih in koncih očitnih postojank za oko, tako da je orientacija sila lahka, ker nudi vsak kraj s svojo okolico drugačno pozorišče. Posebno velika ta mesta tudi niso. Zato moram reči, da nisem bil v nobenem večjem avstrijskem ali nemškem mestu tako hitro — že prvo uro — udomačen kakor tu. Prijetno je tudi, ker ima vsako mesto kako glavno ulico (corso) ali kak glavni trg, kamor se steka ves promet in kamor so umerjene vse ostale prometne žile. V Napolju si je treba zapomniti izprva le trg „Piazza del Plebiscito“ ter dve ulici: „Via Roma“ in „Corso Umberto“, in na varnem si; v Rimu, ki je sploh stavljen zelo pregledno, že zadostuje proga Tibere (Tevere) in „Corso Vittorio Emanuele“ s podaljškom „Via Nazionale“, ki vežeta glavni kolodvor z Vatikanom; v Benetkah boš sicer presedel največ časa na Markovem trgu in prešetal na krasnem obrežju „Riva degli Schiavoni“, a svoja pota boš uravnaval z vožnjo po „Canal grande“; v Milanu je središče v vsakem oziru „Piazza del Duomo“, od koder se razhajajo ulice kakor žarki iz gorišča do kolobarja cest, ki obdaja mestni centrum nekako tako kakor dunajski Ring Štefanovo cerkev. Takisto je v Firenciji osredje „Piazza del Duomo“; vendar se to lahkoživo mesto ni zadovoljilo z enim središčem, ampak ima nekak osrednji trikotnik: glava mu je omenjeni trg, srce „Piazza Vittorio Emanuele“, a — rekél bi — obisti „Piazza d. Signoria“; kajti tu so že često izbruhnile in po malem še tu in v bližini izbruhajo dan-

današnji človeške strasti. Kakor v Rimu Tibera, tako je v Firenciji reka Arno kaj prijetna opora pri orientovanju. — V Genovi se določuje ves položaj po smeri morske obali; v novejšem delu mesta nam moreta služiti za izhodišče tudi „Piazza Deferrari“ in „Via Venti Settembre“. — Podobno v Palermu.

Take glavne poteze naj si tujec zapomni; potem pa kar med ljudstvo, kakor bi bil v domačem mestu! Čim manj se pozna, da smo tujci, tem bolje in tem laglje bomo opravili namen svojega potovanja. Le tujec je izpostavljen vsiljivemu nadlegovanju, ki pre-sega včasih vse meje in postane tem hujše, čim bolj se ga skušamo z dejanskim odporom ubraniti. Tudi v svoji opravi skušajmo biti domačinom kolikor mogoče podobni, in nobeden italijanski prodajalec vžigalic, jermenov, nožev, ključalnic, jerbasov, pahljač in drugih potrebnih in nepotrebnih stvari, često tudi živih predmetov zelo dvomljive vrednosti, nobeden nam ne bo stopal na pete in nas nagovarjal v nemščini, francoščini in angleščini.

„Nikoli več se za potovanje ne napravim tako,“ sem si med potovanjem prisegal neštetokrat, ko so me po moji napol planinski opravi in po platneni čepici preko vsake ulice že od daleč spoznali za tujca in so me ob ugodnih križiščih obdajali mladi in stari ponudniki, fantiči, razcapani možici, ženščad vseh letnikov in etiket in povrh še — fijakarski konji. V takem položaju pomaga edino to sredstvo: „Nikar se razburjati!“ Res, v drevenju glavnih prometnih ulic nas te sitne srake kmalu zapuste in nas sploh ne motijo posebno; saj spadajo v vse okrožje. Zelo neprijetno nas pa tak stvor, ki je barantač, berač in sirena vse obenem, poriva v prozo italijanske vsakdanjosti tedaj, kadar v poetičnem razpoloženju uživamo vsi zamaknjeni krasoto južnega neba in južne umetnosti . . .

Na živahnem Ferdinandovem trgu v Napolju — tu se le privajate, nadležneži, k meni tujcu! Vaš trud je zaman, vaše kretnje so zame le zanimive . . . Ko pa sem stal v mesečni noči ob Napoljskem zalivu, tik ob morju, na širokem šetališču onostran krasnih nasadov („Villa Nazionale“) in sem zrl na krasno morje, na svetlo mesto nad seboj, na temni Vesuv, stal zatopljen v „neme misli“, čisto sam, kajti ljudstvo se je zateklo gori v mesto na korso — tedaj sem bil res tako hud, da sem postal žalosten, ko se izpod sence bližnje palme utrne človeška podoba in mi, nič hudega slutečemu, ponuja šop razglednic za pol lire. Rekel nisem ne besedice, niti stereotipnega „niente“, a mož me je pogledal in je menda na mojih očeh spoznal, kaj je zakrivil; in kar se mi ni zgodilo niti prej niti

slej, umaknil se je brez vsega, sicer neizogibnega besedovanja; tiho je rekel: „Scusi!“ (Oprostite!) in ni ga bilo več! To me je tako iznenadilo, da sem ga pozabil poklicati nazaj . . . Mislil pa potem nisem več na krasoto Napoljskega zaliva, preslišal sem razposajeno govorjenje valov, nisem videl bajno razsvetljenih vil in zabavišč ob vznožju Napoljskega Golovca: „Posilipa“, a spremljal sem v duhu Italijana, ki me je tako nenadoma zmotil, in prvikrat mi je zazvenela v srcu struna človečnosti z glasom usmiljenja s tem ob vsi slavi in vsem blesku in bogastvu bednim ljudstvom, z ljudstvom dveh slojev: bogatašev in beračev.

Nisem več zaničeval povprek vseh teh „beračev“. Res, njih zunanji nastop nas dirne neprijetno in njih vsiljivost zbuja pri tem in onem ogorčenost. Kaj pa, ko se temu privadiš? In ni li ta krik in vik pri tem ljudstvu tudi v prvi vrsti navada? Kdo pa ve, kaj se krije za to kričečo zunanostjo? Morda celo prava nežnost in dovzetnost za globoko čuvstvovanje, samo da je prikrita in zaradi življenske borbe ne more na dan . . . Kaj pa, če kriči ta mož v hvalo svojega blaga zato, ker mu stradajo deca in žena? V njegovem revnem stanovanju morda vlada prav tako tiha nežnost kakor v javnosti krik . . . Morda! Morda tudi ne! — Bodi to kakorkoli, jaz ne pozabim nikoli tistega tako čudovito sporazumnega in skromnega „scusi“. In naj bo to tudi le eden slučaj, zadosten je, da ne obsojamo tega ljudstva v celoti.

Razočaruje nas često, ko doživimo drastične primerljaje, kako služi tem ljudem krasota njih dežele, umetniška popolnost njih spomenikov in zgodovinska slava na vse rafinirane in naivne načine le kot sredstvo za dobavo denarcev. Ko sem v Rimu z bližnje, nekoliko vzvišene ceste občudoval orjaške ostanke „koliseja“, ki bi ga na prvi pogled moral spoznati že od daleč vsak naš drugošolec, ali ni pristopil k meni bosonog potomec slavnih Rimljanov, kažoč mi naivno nesramno z desno roko na rjavo poslopje kolisejsko, češ: „Gospod! To je kolisej!“, a levo mi moleč od druge strani in vmes s celim telesom, zlasti z očmi, podpirajoč izšepetano prošnjo: „Un soldo, signore!“

Kaj hočemo? Ali se naj smejemo naivnemu brezobzirnežu, ali mu naj zažugamo s palico? Videl sem že oboje. Najčešče pa je tretje: tujec seže v žep in prešteje drobiž; srečen je beraček, če se je tujec preskrbel zjutraj z dovolj veliko pestjo tistih nerodno težkih petic in desetic! — Pripeti pa se tudi četrto: videl sem na svoje oči, kako je neki tujec takemu prosilcu — ne bodi len — pripeljal

prav gorko zaušnico. A kaj se zgodi? Izza vseh oglov in razvalin so se zbirali taki rimski plebejci in frčali so proti tujcu odlomki marmorja, ki je bil obsekan pred 2000 leti, odkrhline iz starih mozaikov, pa tudi nečedni odpadki iz najnovejše, sveže dobe: tisti tujec je bil v onem kraju nemogoč!

Vendar se tudi to ljudstvo včasih zaveda veličine svoje preteklosti in neprecenljive notranje cene svojih spomenikov. Bilo je proti večeru, ko sem stopal v Rimu po staroslavnem Palatinskem griču. Tam na robu, odkoder se vidi tako dobro na starorimski „forum“, je stal preprost domačin nepremično in je zrl, zrl z dušo in s telesom, tja po večnem mestu, utopljenem v rumenkast svit. Šel sem mimo njega, spoznal sem po znaku, da je vodnik, a ni se mi ponudil. Le „krasno!“ mi je prikimal, ko sem postal blizu njega. — Prehobil sem pri drugi priliki zopet enkrat sv. Petra cerkev. Več družb je s svojimi vodniki ogledovalo njene krasote. Neko angleško družbo je vodil prileten mož, ki je z malomarnim glasom razkladal, kdove kolikič, neštevilne znamenitosti. Ko družba odide in moža izplača, kam je šel? Pred prekrasno Michelangelovo „Pietà“! S sklenjenimi rokami je pokleknil pred umotvor in ga je gledal in gledal — kolikič pač! — in zdelo se mi je, da se mu oko solzi! . . . Tako se je pač odškodoval za stokratno ponavljanje istih razlag, ki je ž njimi predočeval krasote te cerkve objestnim tujcem, hotečim v dobri uri „zaužiti“ vse umetnine prve cerkve vesoljne zemlje.

Ni dvoma: tudi domačini cenijo idealno vrednost zakladov svoje dežele, celo tisti, ki o njih tega niti ne pričakujemo. Pomisliti pa moramo, da popotniki kot tujci hitro sklepamo prenostransko o vsem narodu po izkušnjah, ki jih imamo vsled pretežne dotike z le tistimi prebivalci, katerih poklic in zaslužek je občevanje s tujci. Res je v Italiji, ki ponekod živi sploh le od tujcev, posebno mnogo prebivalcev omenjene vrste; a preostaja še vendar dovolj drugih, ki ne spadajo k tem slojem, in te moramo tudi motriti, če hočemo soditi pravično.

Ako prenačljeno posplošujemo svojo sodbo, kaj se nam bo pripetilo? Da sodimo o Italiji in Italijanih prav tako enostransko, kakor je (po Goetheju) sodil baje preprost Napoljanec (Napolitanec) o nas severjanih in naših odnošajih, češ, da je pri nas „vedno sneg, da so hiše lesene, da vlada silna nevednost, denarja pa je dovolj!“ (Sempre neve, case di legno, gran ignoranza, ma denari assai.)

Potujmo torej po ti čudoviti deželi z odprtimi očmi in s pravičnim srcem, z zmisлом za slavno preteklost teh zgodovinskih tal, pa tudi za ljudi in odnošaje, ki so vzkli iz stare slave do današnje višine ali pa padli do današnje nižine, spoznavajmo preteklost iz sedanjosti in naopak! Ne potujmo pa tako kakor tisti profesor, ki je na svojem ženitvanjskem potovanju v Italiji peljal svojo ženko na prostor, kjer je pred Krist. r. baje stala Ciceronova vila, in se je tu globoko zamislil, rekoč: „Kako znamenito je, draga Elza, prvokrat stati tu na tleh Ciceronove vile in preudarjati, zakaj je ta slavni pisatelj tako silno rad rabil — constructio accusativi cum infinitivo . . .“

(Dalje prihodnjič.)

Naš dan.

Že pada v prepade zagozdne noč,
že vstaja na vztoku dan,
in kmet vstaja ž njim, ker čaka poljé,
da razorje ga čil in močan.

Da vseje seme in upov tisoč
v drhtečo zemeljsko grud,
da vseje svoj pot in vse svoje moči,
vsega dneva pekočega trud . . .

O bratje, iz spanja, iz brezplodnih sanj!
Že čaka naš dom razoran.
Vse moči svoje duše vsejmo vanj,
ker zdaj sije veliki naš dan!

Ksaver Meško.

Drugo poglavje „Jerale“.

Kaj stočeta vola? I, rada otave bi vola!
 Kaj jočejo kola? — I, rada masti bi kola!
 Počakajte, voli in kola, saj tam pri Dobravi,
 pri lepi vasici, se pot pod večer nam ustavi.

Vdal se je Čade, brez misli pod jarmom se vpira,
 v debele se gube mu koža na vratu nabira,
 nič več ne ozira za pašo se niti za hladom,
 ne brani se muham več niti pikačem obadom,
 in komaj da včasih potršno z očesom mežikne,
 če suličar drzen že vendar preljudo ga pikne.
 A Jelen je drugi! Nevtrudno mi z repom opleta,
 če vidi le bilko ob poti; on je ne zameta;
 kakopa zato kaj z bičem dobi za nameček
 in polno ima že čez rebra nabrisanih preček;
 pa Jelen zato ne odneha od grešne navade:
 „Lej, Čade ne krade, in vendar i njemu kaj pade,
 ker padati mora, pa bodi pošten ali tat —
 a krivi smo sami: kaj v kambo vteknili smo vrat!
 Za morjem, moj dragi, ej, tamkaj poljane so širne,
 tam bratov se naših družine še pasejo mirne;
 na tisoče volov v svobodi! Tam vol je gospod,
 zato plemenit je še tam in ponosen naš rod.
 Ravnina grmi, kadar četa čez njo se pomika,
 rogovi štrlijo, kot sulice v solncu svetlika
 se njih neupognjena ost.
 Neznani jim je jarem jahač, tuj bič poganjač . . .
 Lej, Čade mōj, brate, tako ti je tam!
 Pod kožo me sram je; premisli, kako je pa nam!
 Rogove imamo i mi — a kje je prostost!“

Odgovora Čade ne da, kot bil bi gluhi.
 Vse druga prašanja njegov prežveka duh:
 a vredno je mahati z repom zaradi muh?
 Težavno prašanje; in konečni rezultat?
 Od kraja do konca — vsem treba zaviti bi vrat.

A Jelen za čelom še dalje filozofira
in zraven po svetu se v levo in pravo ozira.

Kot lice kozavo je grapav ves kraj naokrog;
ko svet je oral, tu plug je privzdignil Bog:
Kopina je šipku in brinju je praprot soseda;
to niso ovčice — to kamenja pase se čreda;
tam — daleč — dva starca v pogovoru tajnem stojita —
hej, kdaj sta živela? Sedaj sta oba kamenita.
Ali bil si zamišljen, Gospod, ko si hodil tod,
da na plug si pozabil, pozabil na seme in plod,
ali bil si zlovoljen, ko šel si tod mimo, Gospod?

Sedijo popotniki, tiho na vozu sedijo,
njih misli so težke, kot kamen jim teme tiščijo.
Čez skalnate prage se muči kolo, odskakuje,
prevagne se klanec in drugi že hrbet vzdiguje;
odpre se daljava očem, pa se skrije spet,
kot gnal bi počasi ogromne valove ta svet.
Kdo vi ste, popotniki? Čujte, naznanite,
odkod ste prišli in v kateri kraj kanite?
Hej, Pavel voznik! Saj zdi se mi, da te poznam!
In Trdička Kاتا! In Bara Bubaševa! Kam?
Da je prilika druga, bi rekel: na božjo pot;
a na Brezje romamo in na Trsat vse drugod.
Pa s kožami trgovati začeli ste zdaj?
Le prašuj, saj le ne izveš, kako in kaj.
Ne dajo odgovora, tiho na kožah sedijo,
lehti na kolena, obraze v dlani tiščijo.

Vrh Ljutega Brega nad cesto kamen strmi,
nanj z bičem pokaže voznik in spregovori:
„Tu zvrnil hudič je največje svoje zlo,
odtod je ta svet proklet — na, Jelen, bó!“
in Jelen in Čade vsak po eno dobita čez kolk,
da ne vesta zakaj — in družba pogrezne se v molk.

Vsem misli iz glave je zdaj izpodrinil hudič —
po klancih, teh pokal v davnini njegov je bič.
Kovačem Podbrežcem to bilo je znamenje,
da klešče in kladiva brž pometali so stran,
kot da jih železje zapeklo je hipoma v dlan:

čez reber, navkreber!

Kot črni kozli so lezli čez kamenje.

Da, kozli! Samo na oko! A po čudi ovčice:
krog konj pripregó se, poprimejo za ročice,
in — hi! — preko Ljutega Brega hudičev voz!

Par konj tej strmini ne bilo nikoli bi kos:

ne vem, so li kje še taka napeta tla,

a voz natovorjen visoko, visoko zlá!

To so bili Podbrežci, kovači brezbožniki,
pomagači hudiču in verni njegovi podložniki.

Tam spodaj ob reki so rudo kopali, topili,
tam spodaj orodje kovali, orožje kalili.

Vsa globoka dolina kot velik zvon je pela,
vsa globoka dolina vesela črnega dela.

Ni bilo za rudo jim muke, skrbi prav nič,
vse žile podzemske poznal je pritlikav možic,
grbin bil to sajavec, Dimek imenovan,
od samega vruga Podbrežcem za službo poslan.

Po cel dan brez dela pohajala mala pokveka,
po hišah hodila in pila na latvice mleka,
vrščale so babe: „Uh, mrcina ti neveljava!“

in „Skledoliz!“ in „Grba debeloglava!“

Še rajši po skalnih votlinah se Dimek je skrival,
tam ure presnival in od brezdelja počival,
poslušal oddaleč kladiv pojoče udarce,
po glasu je ločil kovače mladiče in starce.

Pod jezom tam doli ves sključen tolče Madronič,
njegovemu kladivu z onkraj odbija Stonič;

tako govorita čez reko: „Bom še, bom!“

a Stonič se roga mu s kladivom: „Bom, pa s kom!“

Andreja čuj! Mladó mu po naklu kladivo pleše,
da kakor žareč vodomet izpod njega se kreše:

„Boš, Metka, plenk, v nedeljo prišla, plenk, plenk?“

„„Prišla bi že, plenk, če v žepu bo cvenk, cvenk, cvenk!““

Martina mu Črnega kladivo ročno odpeva.

Obema kovačema en glas v duši odmeva,

samo da Martin na srce bije Urški

in Lenki in Cilki — vrag vedi — on ljubi po turški.

A kadar je ruda pošla: „No, Dimek, kaj bo?“

On modro je nagnil glavo: „Bo že kako!“

In kladvece majhno vzela je v roke pokveka,
 a babe krog njega, vsaka po latvico mleka,
 za njim pa Podbrežci v sprevedu, nobeden presiv,
 nobeden presključen v hrbet, ne v noge prekriv;
 zapelo ni kladivo, jeknilo jeklo v dolini,
 kot v praznik bilo je ta dan vse Podbrežje v tišini.
 Natihem ugibali so med seboj možje,
 kje bilo bi novih žil. „Tam, kraj vodé,
 pod jelšami, veste, se skala rdeče poceja,
 tri tedne že pazim,“ modruje kovačem Jelinič,
 „če tam bi poskusil, potem pa za dolgo skrbi nič.“
 „„Jelinič, besede so naše kot mačja preja:
 Kar maček je na zapečku tri tedne napredel,
 za to ne bo tkalec nikoli za stative sedel.““
 Primero Movrinovo hitro je Barič pobral:
 „In Dimek i danes bo svojo prejo tkal!“
 Momljal je Jelinič nekaj pod svoj kljun
 (tak nos je imel), a nič mu ne bo pomagalo —
 še dolgo bo smeha v Podbrežju na ta račun,
 in „Mačji Prelec“ — ime bo do smrti držalo.
 Nekomu pridevek je bil skozi mozeg šinil
 pa mu zdrknil z jezika, še predno dodobra je zinil.

A čuj! Trk, trk! Zdaj vsak je ušesa napel,
 iztegnil vrat: je Dimek že z delom pričel?
 Ne, mimogrede je potrkal ob kamen samo.
 Pred babami gre. Kot sovi mu sije oko,
 in tih in tajinstven je ves in sam med vsemi kot sova.
 Je danes smešna debela glava njegova?
 Vsem zdi omotana se v turban skrivnostnih sanj
 in kakor v veličje duhá vse gleda vanj.
 Ustavil se je — vse sapo pridržuje.
 Trk, trk na skalo. Zaprl je oči, prisluškuje,
 kot da sluša odgovor globin. Z roko odmahne,
 potegne čez čelo z dlanjo, si globoko oddahne;
 naprej . . . In spet je udaril mimogredé,
 šel naprej, pa se vrnil; v skalo posluša molče;
 glej, vanjo prašuje in zopet posluša in — kaj?
 ni mu sinilo v lice kakor notranji smehlaj?
 Vsi gledajo tajni pogovor brez besed,

strme; tak čitalca zre tihega analfabet,
 na obrazu njegovem išče vsebine sled.
 Zravnal se je Dimek in naravnal korak
 navzgor, čvrst, brz in krepak,
 tam več ne poskuša, ne sluša — skale odkruši
 in izpod nje se črno rude podruši.
 Med Podbrežci ni vzklika, podmolklo le mrmranje:
 po dolgem brezvetrju v hrastih šepetanje —
 ne upajo še si šumeti; v tišino odeti
 so še jim vrhovi, z mamečo mrežo opeti.
 Še Dimek je duh, še enkrat vzplamti mu v očeh
 tajnostno in tiho, čez lice prebegne mu smeh,
 potem pa odpade mu turban veličja, in glej,
 pred njimi je smešen debeloglavec kot prej,
 kot prej neznatna, sajava, mala pokveka;
 v zahvalo ponujajo babe mu sladkega mleka,
 a jutri bo zopet mrcina neveljava
 in skledoliz in grba debeloglava.

Hej, da, tako je bilo!

Sedaj pa je vse zapuščeno in vse mrtvó,
 ves glas se preselil je iz Podbreške doline —
 drugod zdaj plavži gore, hrumijo turbine.
 A prašaj Pavla zakaj, on ve za odgovor:
 hudič je kriv — tu zvrnil je ves svoj tovor.

Tako vsaka glava je zase v mislih molčala,
 le kolesa v ta molk so pesem svojo škripala.
 Brez kril je čas, onemogel se plazi po tleh,
 kdaj padeš, večer, da solnca ne bo več v očeh?
 Čez dolgo de Čade Jelenu počasi in resno,
 kot voli baš govore: „Zares, nam je tesno,
 a kar misliš takole ti, Jelen, vse skupaj ni nič:
 saj le vso modrost izpod kože iztepe ti bič.“
 To pot pa odgovor obdržal si v srcu je Jelen —
 ah, v duši bilo mu je, kakor da žvečil bi pelin . . .

Oton Zupančič.

Pravična kazen božja.

Spisal Ivan Cankar.

I.

o se zmračí, utihne nenadoma vsa dolina šentflorjanska. Komaj od tod, komaj od ondod se še oglasi zamolkel klic, komaj tu, komaj tam še dremlje samotna luč; iz tihe vode, pod vrkami speče, še zamrmra mehurček, včasi vztrepeče svetla večča nad njo.

Na belo cesarsko cesto sije lepše, srcu slajše nego jasni dan, blagoslovljeno nočno nebo; človeku se zdi, da sliši zvezde, kako se pogovarjajo; tako so blizu. In tihe so visoke črne jagnedi ob cesti; temno listje drhti, ne oglasi se . . . Kaj tam? Potoku, med lokami skritemu, se je hudo zasanjalo; zavzdihnil je, utihnil . . . V takih nočeh se rodi v srcu romarja, samotno potujočega, koprnenje po domovini in po ljubici; mirno, v smehljavu vzdihujoče koprnenje, sladko kakor utešenje samo.

Kdo moti to noč, tihih sladkosti polno? Dolina šentflorjanska, ki je bila zaspala ob mraku, govori v sanjah naglas, vesele in prešerne besede. Krčma je svetla; tam sede za pogrnjeno mizo čestiti rodoljubi ter si nazdravljajo in odzdravljajo s prijetnožarečimi obrazi, z visokokipečimi napitnicami. Vsi so tam: krivonosi, brbljavi dacar, ki je z grehi tako obložen, da se mu kolena tresejo, pa se drži nedolžno, kakor da bi bil boter vsem svetnikom; rodoljubni, prijetnorejani župan, ki gleda v kozarec in mežika, ker se mu že nekoliko dremlje; in veseli notar, junak ob vinu, ki stoji ter govori napitnice v latinskem jeziku, kadar odbije enajsta ura; in tam je tudi modri in zaslužni učitelj Šviligoj, rodoljub čistega srca in visokih misli. Ampak med njimi vsemi sedi Šobar, bogati Šobar, ki se mu odkrivajo glave na sto sežnjev daleč. Prileten gospod je, nekoliko že siv in plešast, toda plečat in postaven, ne trebušen, pa tudi ne izstradan; kadar hodi, bi se mu človek spoštljivo umaknil, postal ob cesti ter se priklonil do pasu; kadar sedi, je podoben zaslužniku in imenitniku, ki se je bil iz ljudomilosti ponižal do svojih pisarjev in hlapcev. In vendar je njegov obraz nad vse prijazen in prikupen, tako-rekoč — kakor maziljen, ves bel je, človek bi mislil, da je z mlekom

umit; kadar se nasmehne, se razleze v okroglo, tolste, mehke gube, ustnice pa se tako napno in zakrožijo, kakor da bi hotele poljubljati; in oči gledajo sladko, izprašujejo neizmerno ljubeznivo: „Kako se ti godi, prijatelj? O, kako žal mi je, da se ti godi slabo! Daj, razjokaj se na mojih prsih!“ . . . In res bi se človek razjokal ob besedah, iz tihega srca kipečih. Kako šele, da bi slišalo uho ta maziljeni glas! Narahlo so se odpirala usta, počasi, narahlo so kapale z jezika medene besede . . . zamižal bi človek in srkal!

Če bi tisto noč romal popotnik po dolini šentflorjanski in če bi stopil k svetlemu oknu ter pogledal v krčmo, bi videl, kako se je vzdignil prekanjeni dacar, obliznil si vinske ustnice ter pomežiknil z brljavimi očmi. In če bi ostal radovedni popotnik še nadalje pred oknom, bi slišal, kako je govoril dacar, hinavec, poslednjo zdravico.

Narahlo je potrkal s prstanom ob kozarec; župan se je vzdramil ter je široko odprl trudne oči, tudi učitelj Šviligoj je stresel z glavo, kakor da bi odganjal nadležno muho.

„Tako pa je torej ločitev blizu — oj bridka ločitev!“ je izpregovoril dacar s hinavskim, smolastojokavim glasom.

„Vsi pojdemo, vsi pojdemo!“ je zavzdihnil zaspani župan, nagnil je glavo postrani ter sklenil roke na mizi.

„Kam pojdemo?“ ga je ošvrknil hudobni dacar. „O gospodu Šobarju govorim in o njegovi ženitbi, ne pa o tvoji smrti, zaspanost trebušna! . . . Res, ne bo ga več med nami, nič več ne bomo videli prijaznega obraza njegovega, nič več ne slišali njegovega milega glasu; komaj če se prikaže kakor zvezda repatica stoletnica!“

Učitelj Šviligoj je pogledal dacarja in je zmajal z glavo, tudi Šobar sam je nekoliko privzdignil obrvi; dacar pa se ni zmenil.

„Zakaj prelepo mlado nevesto, da tako rečem: najlepšo cvetico iz doline šentflorjanske si je bil izbral naš prijatelj Šobar . . . oprostite mi, da ga v svoji ošabnosti imenujem prijatelja, ampak odbila je enajsta ura . . . in te cvetice, Bog jo blagoslovi, blagoslovi tudi njeno lepoto —“

In v svoji nespodobnosti je dacar zacmokal ter si obliznil tenke ustnice.

„ . . . te cvetice pač ne bo vlačil na semenj, tudi je ne bo vtikal v gumbnico, da bi jo hodil v krčmo kazat poželjivim očem!“

„Molči, goba pijana!“ ga je ozmerjal notar. „Jezik se ti opleta, pa ne veš, kaj gobezdaš!“

Dacar pa se ni zmenil, še pogledal ni.

„Še štirinajst dni bomo uživali sladkost njegovega obraza in njegove besede; še štirinajst dni, pa nikoli več. Zakaj poznamo ga, Šobarja prekanjenca, sladkosneda prevejanega! Pod suknjo bo skril tisto nad vse blagodišečo cvetico, pa pojde in jo presadi v paradiž ter zaklene duri z deveterimi ključi in jih zapečati z deveterimi pečati. Kakor je že storil, ko smo mislili, da je v Italiji in v Rimu na po-božni romarski poti . . .“

„Kaj se ti je zbledlo?“ je vzkliknil Šobar sam; učitelj Šviligoj pa je strogo pogledal ter je vzdignil kazalec.

Prihuljeno se je ozrl dacar izpod rumenih obrvi, hinavsko se je začudil.

„Ne . . . kdo je rekel, da je bil v Rimu, na romarski poti? O, v paradižu je bil — da bi jaz bil v takem!“

„Ne trapi, trapa!“ se je razjezil notar.

Dacar pa je prijel kozarec ter ga je vzdignil v tako slovesnem in širokem kolobarju, da so prijeli kozarce tudi vsi drugi rodoljubi; celo Šobar sam se je zmotil — roka je posegla, Bog vedi kako.

„Zatorej pijmo, zatorej častimo ga, predno pojde v Rim!“

Samo učitelj Šviligoj je iztegnil roko, pa jo je umaknil in se je tako razsrdil, da se je razlilo vino po mizi. Tam je stal dacar, hinavec; z levico se je ščegetal pod brado, v desnici pa je držal kozarec in je pil, dokler ni izpil do dna. Nato se je ozrl tako nedolžno, kakor da je bil odmolil očenaš . . .

Bog vedi, kaj bi se bilo pripetilo v tistem trenutku, ko bi nenadoma ne bil nekdo zavriskal v dolini, tako zvonko in prešerno, da so se vsi ozrli proti oknu. Ob nespodobni napitnici dacarjevi se je bilo Šobarju nagubančilo čelo, pa se je ob prešernem vriskanju nagubančilo še bolj; tudi učitelj Šviligoj je pogledal resno in žalostno, notar pa je trenil z očesom ter namrgodil nos, kakor da bi si mislil: „Kaj me briga! Naj smrdi gnoj, če se mu zdi, da ne more drugače!“ Samo dacar se je nasmehnil tako široko in tako hudobno, da so se brljave oči popolnoma izgubile med gubami in da so se raztegnile tenke ustnice od ušesa do ušesa.

„Pa vstanimo!“ je rekel Šobar in nejevolja je obsenčila njegov prijazen obraz.

Vstali so vsi, pa so spoznali nenadoma, da ne stoje na trdnem in na varnem, temveč da se izprehajajo vse štiri stene v kolobarju in da se izba ziblje, kakor na rahlo vzburkañih valovih. Spogledali so se in so molčali. Kaj bi spodoben človek govoril, če je tako? Ampak dacar je zaplesal sredi izbe, pobrcal je z eno nogo, nato

še z drugo ter je mežikal od lica do lica. No, Bog z njim, grešnikom, in z njegovo poslednjo uro! . . .

Učitelj Šviligoj se je ozrl sredi ceste in je videl, da je sam. Ni se več natanko spominjal, kako je bil odprl duri, kako je stopil na cesto in kako se je poslovil. Vse je bilo zelo daleč, kakor da se je vršilo pred mnogimi leti. Samo dacarja se je še spominjal in njegove dolge, suhe noge, ki je švignila nenadoma visoko proti stropu. Močno je stresel z glavo, tako da se je opotekel in da so se splašile ter blisnile daleč navzkriž vse bele zvezde nebeške. Takrat pa se je sam nad seboj razhudil učitelj Šviligoj in sram ga je bilo. Trdo je stopil in naravnost je gledal s srepim očesom; toda kakor je gledal naravnost, se je polagoma začela premikati vsa svetla cesta: sukala se je na desno stran v velikem loku, os pa je bila natanko tam, kjer je stal učitelj Šviligoj; in s cesto so se napotile tudi visoke črne jagnedi.

„Kam?“ je vzkliknil Šviligoj in se je začudil. V tistem trenutku pa se je romarica cesta pobliskoma vrnila v svojo strugo in jagnedi so stale tam tako mirno in spodobno, kakor da se nič posebnega ni pripetilo. Zvezdice so gledale na dolino šentflorjansko in so mežikale; jadrno je hitel beli ščip med njimi, toda če se je ozrlo nanj sanjavo oko, je stal tam, kjer je stal poprej; hitel je, prihitel ni nikamor.

Z modro skrbjo je meril učitelj Šviligoj svojo dolgo in težko pot ter je mislil globoke misli.

„Kako skrivnostna in nad vse čudna je ta noč nocoj! Zdi se mi, Bog nas varuj, da sem se upijanil in da se samo zategadelj izprehajajo po lokah te črne jagnedi in da se pogovarjajo zvezde, ki jih nisem slišal prej nikoli. . . in da je dvoje ščipov, dvoje belih ščipov na nebu: hitita, lovita se kakor dvoje razposajenih paglavcev za cerkvijo, pa se ne ujameta na vekomaj! . . .

Kje sem se upijanil, odkod sem prikolovratil v ta lepi in čudni kraj? Dacar je uganjal nespodobnosti in je tudi nespodobnosti govoril . . . veliko bo njegovo kesanje nekoč in njegovo vpitje! Ampak kdo mu bo pomagal, razbojniku . . . kaj bi mu jaz hitel na pomoč, ko se mi opletajo noge? . . . Res čudno je in neverjetno, da blodijo taki hudodelci po tej blagoslovljeni in pobožni dolini šentflorjanski! Kje je čednost, kako se imenuje, ki bi ne cvetla v popolni lepoti ob tej beli cesti, pod temi visokimi jagnedmi? Rodoljubje . . . kje kipi enako po vsi prostrani domovini? Stare šege, od očetov in dedov posvečene, žive v neomadeževani čistosti v teh neoskrunjenih

krajih. Nejevernost, prešestvovanje, napuh, lakomnost . . . kdo jim ve imena vsem skritim in očitnim grehom, ki razsajajo kakor kuga po nesrečnih tujih deželah? O dolina šentflorjanska, ti sveta, od Boga izmed vseh izbrana in s krono deviško kronana! . . . Ampak tudi tebe niso pozabili brezbožni izkušnjavci, tudi tebe niso izgrešili. Že dacar, ta krivonosec, je bil naravnost od satana poslan, pa ni nič opravil, ker je pijanec . . . Glej, kam sta se napotila ščipa? Čisto drugam sta jo zasuknila . . . Stojta, pravim!“

Komaj je vzkliknil, se je opotekel tako čudno, da je planil z razprostrtima rokama proti jagnedi ob cesti; v tistem trenutku sta se strnila ščipa v enega, in tisti je stal mirno med zvezdami ter je gledal osupel na učitelja Šviligoja, ki je slonel ob jagnedi in je ugibal, kaj se je bilo pripetilo.

Ampak ko je ugibal, je ugledal v daljavi nekaj tako nenavadnega in zanimivega, da so se vrnile v njegovo splošno pamet vse misli ter se razvrstile, kakor se je spodobilo. Tik kraj ceste, v senci razbojnikov, je romal človek s tako čudnim bremenom, da je učitelj Šviligoj na stežaj odprl oči. Črn človek je bil, hodil je upognjen in je prenašal s težavo visoko lestev; šel je ob drugi strani, pa ni videl Šviligoja, ki je stal teman ob temni jagnedi.

„Oj hudodelec!“ je izpreletelo učitelja Šviligoja. „Bog je vedel, zakaj mi je poslal to pijanost; zmerom so pravična njegova pota!“

Kolikor bolj je gledal, toliko bolj se je čudil. Črni razbojnik nikakor ni bil podoben razbojniku, temveč suknjo je imel z dolgimi škrici, na glavi pa trd klobuk, ki je visel zaradi lestve nekoliko postrani. Tudi stopal ni več prihuljeno, samo nerodno in vegasto, ker je težko nosil.

In Bog je prižgal svetlo luč v Šviligojevih mislih.

„Oj Peter Muha, oj ti kujon, kakor ti svet še ni prenašal enakega: kam si se napotil po hudobnih opravilih?“

Tako je vzkliknil rodoljubni učitelj v svojem osuplem srcu; ponočni razbojnik pa ni nič slišal in nič slutil, temveč romal je dalje s svojim tovorom, kakor da bi ne bilo na svetu ne greha, ne čednosti; včasi je prislonil lestev ob jagnedi in je malo počival, zmenil pa se ni ne za Šviligoja in ne za nikogar.

Obadva — samotni živi duši sredi vesoljnega spanja, obadva — samotna mehurčka iz temne vode, samotni vešči nad njo; ščip, tako svetel, da je obžaril vso dolino, je videl samo dvoje nemirnih senc in se je smehljaj; tiho so se bližale zvezde druga drugi in so šepetale . . .

„Glej, na vas jo je zavil, na mojo pot jo je zavil!“ se je začudil učitelj Šviligoj. „Kako se ščeperi preko ceste njegova dolga senca! — Kam pač jo je zavil?“

In jo je krenil za njim.

Tiho so stale tam nizke hiše, vsa okna so bila zagrnjena in učitelju Šviligoju se je včasih zazdelo, da sliši zamolklo smrčanje; polovica pota je bila v senci, polovica v beli mesečini; blagoopojen vonj je puhtel z vrtov in od polja.

Ob potoku, rahlo šumečem, se je vzdigalo visoko, črno poslopje, zakleti grajščini podobno. Na cesti ni bilo ne vrat, ne oken; po ozki stezi za potokom je prišel človek do ogromnih težkih vrat, ki so bila zmerom zaklenjena; okna, majhna in temna, so gledala visoko izpod strme strehe na potok in na vrt.

Razbojnik je šel okoli hiše, prislonil je lestev na visoko leseno ograjo in je plezal do vrha; ko je sedel na ograji, je potegnil lestev za sabo in obadva, razbojnik in lestev, sta izginila na vrt.

Učitelj Šviligoj se je čudoma čudil.

„Kaj? Kaj ni to zakleti dom mlade neveste Šobarjeve? Kaj ni tisto okence tam . . . kaj ni njeno tisto svetlo okence? Kaj se ni včasih prikazal tam obraz, tako neskončno lep, da bi se še staro srce nasmehnilo ob prijetnih spominih? . . . Glej, lestev je pristavil, glej, po lestvi pleza, naravnost proti njenemu okencu pleza . . . že se je prijel za rob z obena rokama, že poskuša, da bi se vzpel . . . o hudodelec, prešestnik!“

Vzklikniti je hotel učitelj Šviligoj, že je odprl usta, pa se mu je zateknilo v grlu od same velike osuplosti. Razbojnik je bil skočil na okno in je skočil v izbo, pa ga ni pozdravil strah in krik, temveč pozdravilo ga je dvoje prijazno iztegnjenih rok.

Tako je bil učitelj Šviligoj priča očitnega pohujšanja in njegovo čisto srce je bilo polno bolesti.

Najprej sta se obedve črni senci v oknu tako tesno strnili, da je učitelj Šviligoj komaj razločil drugo od druge; nato sta nenadoma izginili, prikazali sta se spet daleč na nasprotni svetli steni, veliki in strahotni, in sta ugasnili pobliskoma, kakor da je bil kdo luč upihnil. Nič ni razodevalo, da je sovraštvo med njima. Glej, tam se je spet zgenilo kakor črna roka; švignila je bežna senca od zagrinjala ob oknu in nato preko stene, kakor da je bil stopil kdo z urnim korakom proti durim.

Učitelj Šviligoj je stal za plotom in je poslušal; pa je pošumeval potok in besede so se razgubile na vrtu, predno so prišle do

plota. Tako je bilo učitelju, kakor da stoji pred žarko razsvetljenim platnom, na katerem igrajo žive sence nemo komedijo . . . objemajo se, beže, prihajajo, izginjajo . . . vse tiho, nerazumljivo.

Nenadoma je ugasnila v oknu luč, samo še mesečina je sijala na sivi zid. V oknu se je prikazal črnc, upognil je život, iztegnil je nogo in je stopil na lestev. Takrat mu je posvetila bela mesečina v obraz in tako jasen in razločen je bil, prejasen skoro in pre-razločen, kakor podoba od belega kamena.

Opresno se je umaknil učitelj Šviligoj, z dolgimi koraki je premeril cesto in se je potuhnil v senco. Nekoliko sram ga je bilo, zakaj nikoli poprej se še ni bil potuhnil, ker je bil spodoben in resen rodoljub.

Podoba iz kamena se je zgenila, izluščila se je iz zida; razbojnik zapeljivec se ni nič okrenil, nič se ni poslovil, splezal je na vrt; okno se ni zaprlo za njim pa tudi nikogar ni bilo, da bi se prikazal ter pozdravljaj z roko. Zazibala se je lestev, zibala se je preko vrta, prislonila se je na plot. Na plotu se je prikazal prešestnik, ročno je skočil na cesto, niti opotekel se ni, lestev pa je pustil tam, da je videlo lahko vsako zijalo, če je prišlo mimo: „Glejte, ljudje božji, tukaj se je vršil greh, vršilo se je vasovanje in pohujšanje!“

Senca ponočnjakova je utonila v temi, nenadoma pa se je razleglo po vsi dolini šentflorjanski prešerno ukanje: grešnik je označjal svojo čast in slavo. Tu se je odprlo okno, tam se je odprlo okno, zmajala je težka glava, zlovoljno so zamrmrale zaspane ustnice; župnik, ki je bil star in je imel lahko spanje, se je okrenil v postelji, zavzdihnil je in se je pokrižal ter je molil očenaš za nevernika.

„Znamenja hudih dogodkov in velikega pohujšanja!“ je pomislil učitelj Šviligoj in težko mu je bilo pri srcu. Ozrl se je poslednjikrat proti oknu; tam se je prikazala senca v svetli mesečini, mirno je stala; in učitelju se je zdelo, da se je nagnila glava, da se je vzdignilo dvoje rok ter pokrilo bel obraz. In kakor je pošumeval potok pod zakletim gradom, je stal učitelj Šviligoj in je poslušal in strah ga je bilo: zakaj zdelo se mu je, da je slišal vzdih, iztisnjen iz bolnega srca . . .

Tudi sam je zavzdihnil. Preko doline šentflorjanske je dihnil veter od juga in črne jagnedi so vztrepetale.

(Dalje prihodnjič.)

Kar hrast šumi.

Moj prapor.

Moj prapor s tolpo ne vihra,
 moj prapor trojnih barv ne nosi,
 moj prapor pomoči ne prosi,
 moj se besedam ne proda.

Moj prapor se je čedi skrila:
 mar vržem naj pred trume glupe,
 kar duh usod iz svoje kupe
 je v struge mojih misli vlijl?

Moj prapor moje so oči,
 in kdor ume, ta v njih naj čita:
 na dnu njih zmot je krona skrita,
 kdor jo doseže, jo dobi!

V uri tesnobe.

Čez polja se vihar vali,
 čez divji gozd, čez plaho seč,
 Bog skrila je v temno dlan oči
 in siplje bliske z ljutih pleč.

Vali se ploha čez ravan,
 in jaz grem sredi tujih žit
 in nimam, da bi šel vedrit . . .
 Pa bi se plašil? Poj, cigan!

Sonetje.

I.

Sejal sem stihe v svoje sive dni,
 sejal sem jih med ure hrepenenja,
 v bežečo srečo, v solnčni soj življenja,
 moj smeh in moja solza so bili.

V ljubezni beli, v trepečoči sli
 cveteli so iz tajnega drhtenja,
 ki s krogi slutenj dušo vso prepenja
 in venča greh in blaženost greni.

Razsipal stihe sem po geslu mer,
ki solnca jih zvenijo na oboku,
po taktu večnih sfernih harmonij.

Molitev moja so, brst mojih ver
in težki moj confiteor: v njih toku
kres s plamenečim Bogom govori.

II.

Kaj so mi čuda Mohameda, Krista
in kar prorokov božjih nam slavé,
pred ritmom, ki se radost in gorje
stopita vanj, da vznikne pesem čista!

Spet se rodita, ista vendar nista:
tako se črne rude oplode
s čarobno formulo pod čas temé,
da vztli zlato v retorti alkimista.

Kdo vas jo zna? Nihče, le mi sami!
In to, ljudje, je vse strmenje vaše,
to skala, kjer se slava verzov kreše.

Nabita s tikvami arena ždi,
a mi vam trosimo svetinje naše
za plosk dlani . . . Haha, bajazzo pleše!

III.

Imej vas vrag, balade in sonetje,
in tebe vso, umetnost zvonkih rim,
in tebe, sen lepote: vas dolžim,
da ne rodi mi filistejsko cvetje.

Moj pot gre vstran in strm je in proklet je . . .
Pravična kazen: dal sem zlat za dim!
V sámoto me je pahnil Kerubim,
kjer kolnejo morilci in poetje.

Res, bridkih žrtev ste me pesmi stale;
izdal bi vas, da zlega sem srca,
na holandskem papirju, v svili beli:

v zvodnici vesni bi vas punčke brale,
namršil bi se kritik kraj morja
in listi naše gore bi šumeli.

Alkejska.

Privedli k žrtvi belega bika so,
mogočnih prsi, silo sopečega,
svetlih rog, da z vencem na vratu
pade v odkup krvoločnim višnjim.

Stoji in sluti; gleda, ne splaši se,
ko v skalno čelo bije mu kladivo:
vsa svetost izdanega sije
v njega očeh in ukor brez srda.

Tak delež moj je. Padajo, treskajo
ukrepi sodbe, pisane v dedov kri,
čelo pa zveni in odmeva
z bronasto trmo mi jambe smrti.

Kondotir.

Kakor se v bitke viharju
prapori klanjajo carju,
tebe pozdravljam jaz.

Kakor šumenje ravnine
vstaja k trepetu višine
v žejni poldanski čas,
pne se moj stih do tvojega lica,
nem, brez prošnja, ponosen, brez klica:
ženska, ta, ki te ljubi, sem jaz!

A moj car je poginil,
 preden je bil, je poginil,
 če je živel, se ne ve;
 solnce se moje ne vrne,
 slepo je, madeže črne
 sije na plan, na srce . . .

Jaz si mislim, da je to car,
 jaz si mislim ta solnčni žar;
 verz je moj meč, moj dom je Nikjer:
 satanu služil bi kondotir!

Karkoli.

Življenje nam je pismo sivo,
 in piše ga srdit trinog,
 oči ognjenih, krutih rok
 in z dušo, nikdar milostljivo.

Če hočeš, padi na kolena;
 če ne, zakliči: Stoj, pisar!
 Dovolj čečkaš, nehaj, šušmar!
 Tako! Zdaj, mož — pečat imena!

Vi drugi.

Vi drugi imejte dekleta,
 vi drugi žareče noči:
 jaz ljubim napolnjeno čašo
 kot vi . . .

Vi drugi nalivajte kupe:
 če vrag se pobabi nocoj,
 in če se mi zljubi, da mignem,
 je moj!

Vi drugi popijte vse vino,
 vi drugi iščite nevest;
 jaz ljubim solnce, jaz pijem
 bolešt.

Vladimir Levstik.

Osnovne misli k bodoči zgodovini slovenskega slovstva.

Dr. Dragan Šanda.

Slovstvo je cvet na stebelu kulture vsakega naroda. Kar je v organizmu človekovem njegov duh, to je v organizmu vesoljnega človeštva literatura: izraz najvišje potence v človeški bitnosti. Ona je kulminantna točka v veličastnem razvoju narave, težečem iz teme k luči, iz nižin v višave. Najvišje, kar je zmožen misliti duh človeški, je ustvarjeno v poeziji in nje nerazdružljivi sestri filozofiji. Z literaturo stopi človeštvo za en korak iz svojega kroga v nadčutnost, z njo se začenjajo tajnosti metafizičnega življenja, katerega posamezne pojave človeški duh s svojimi ozkimi premisami more komaj slutiti. Na drugo stran, rekli bi navzdol, je literatura materijalizacija narodove psihe, zrcalo načina, po katerem pojmuje narod življenje in naravo, najbolj zanesljivi barometer kulture. Kakor se v posameznem človeku nagiblje razpoloženje na to in ono stran in ž njim padajo ali se dvigajo njegove duševne zmožnosti, tako je literatura na stopinjo natančen izraz tega neprestanega valovanja razpoloženja in zmožnosti v organizmu narodovem, znak napredka ali nazadovanja, merilo kulturne višine.

Vprašanje o zgodovini slovenskega slovstva se z Glaserjevo knjigo še ni rešilo. Čule so se trpke sodbe in nepravične v več ozirih, vsi tisti pa, ki so pričakovali estetično pisane zgodovine, so bili razočarani. Estetska slovstvena zgodovina je popis ože literarnih dogodkov, raziskanih po vzroku ter neposrednih in posrednih posledicah, ocenjenih po njih pomenu, vplivu in stališču v sodobnem gibanju lastnega in svetovnih slovstev, z vednim ozirom na sorodne pojave drugih dob, pred vsem pa presojevanih z objektivnim očesom umetniško čutečega duha, ki priznava, da čista umetnost kot pojav zase nima namena izven sebe. Tega stališča Glaserjeva knjiga nima: ona konstatira posamezne literarne pojave zase, ne da bi se zadostno ozirala na njih pomen, vpliv in posledice; prezrla je notranje življenje literature, ono tenko, komaj vidno vez, ki spaja literarne dogodke med seboj tako, da dobimo vtisk neprestanega

valovanja, vtisk dolge vrste biserov, katerih rdeča nit je po njih samih zakrita; prezrla tudi oni neprestano se vršeci vpliv človeške družbe na poeta-človeka, vsled katerega so poetova dela izraz kompromisa njegovega svetovnega nazora z razvojno stopnjo sodobne človeške družbe; pred vsem pa primanjkuje njenim ocenam estetske globine, ki bi izcrpila literarnemu pojavu njegovo poetično bistvo, marveč visi na površnih formalnostih. Vse to pa ne manjša vrednosti Glaserjevi knjigi v drugem oziru: prva knjiga je pri Slovencih, ki je zbrala nakopičeni literarni material, uredila dejstva v celoto in s tem postala neogibni prvi pogoj estetski zgodovini kakor kamen pod dletom kiparjevim, ki mu bo dal umetelno obliko. Mislimo celo, da je v tem prijazna naklonjenost usode, ako smo Slovenci dobili bibliografsko pred estetsko zgodovino: bodočemu estetiku ne bo treba cepiti svojih moči z nabiranjem, pred vsem pa ima pred sabo vzgled pogrškov, ki se jih mora ogniti, da ohrani svoji knjigi nad vse potrebno preglednost. Ni dvoma, da bi bila Glaserjeva knjiga kot estetska zgodovina postala manj temeljita, nego bo morala biti knjiga bodočega našega estetika, ako si hoče ohraniti trajno vrednost in si pridobiti hvaležnost narodovo.

V naslednjem spisu podajemo nekaj misli o zasnovi te bodoče estetske zgodovine slovenskega slovstva.

I.

Vsaka slovstvena zgodovina mora vpoštovati troje smeri, oziroma mora biti pisana s treh stališč: zadoščati mora literarnim dejstvom s kulturnega, s filozofsko-estetskega in z objektivno-materijalnega stališča.

Kulturno stališče zadeva življenje slovstva v stiku z življenjem družbe, odvisnost literarnih dejstev in oseb od časovnih razmer. Življenje družbe je obenem njena zgodovina; zato je stik slovstva z zgodovinskimi dogodki neoporečen. Toda tu so slovstvenemu zgodovinarju stavljenе meje: samo v kolikor slovstveni pokret izvira neposredno iz kulturnih odnošajev, v toliko so kulturni oziri opravičeni v zgodovini slovstva. Zato ne sme kulturna smer prevladovati v njej tako daleč, da bi glede prostora imela isto obsežnost kakor slovstvena dejstva, ali celo, da bi ta izginjala in bi splošnost pokreta stopila v ospredje: to je naloga kulturne zgodovine kot take. Slovstvo pa je, v prvi vrsti duševno življenje posameznikov, in šele vsota takih posameznikov, ki so svoje ideje in čuvstva izrazili v obliki jezika, vsebuje pojem slovstva. Glaserjevi knjigi se more

očitati po pravici, da je kulturno stran preveč naglasila in postala s tem nepregledna. Svetovno-zgodovinski pregledi posameznih dob ne spadajo v slovstveno zgodovino slovenskega naroda, ker čutijo vpliv svetovne zgodovine pred vsem le faktorji, ki spet sami odločujejo, t. j. države kot take. Predno pride visoki val svetovnega dogodka v slovensko zakotje, je oslabil v komaj vidno valovanje. Le literature samostojnih narodov z lastnim vladarskim dvorom, tradicijami in zgodovino čutijo in so odvisne od političnih odnošajev v večji meri; to kažejo zgodovine svetovnih slovstev, med njimi zlasti španska, kjer je propad države izza XVII. stoletja povzročil dvestoletno stagnacijo literarnega pokreta, dočim je za časa višine španske slave v XVI. stoletju tudi njih literatura prevzela vodilno vlogo v svetovnem slovstvu. Dokler Slovenci ne bodo imeli svoje države in sami odločevali o svoji usodi — le v tem je koncentriran oni velikanski vpliv zgodovinskih dogodkov na življenje in nehanje narodove psihe, — dotlej ostanejo zgodovinski vplivi na slovstvo tako neznamni, da jih gre poudariti le ob izrednih prilikah reformacije in francoskega prevrata, ne kaže jim pa odločiti stalnega mesta. Estetski zgodovinar se bo sicer vedno moral ozirati na kulturne odnošaje, a takorekoč le mimogrede, v tekstu, naglašujoč jih le tam in v toliko, kjer in v kolikor osvetljujejo slovstvene razmere.

Jasneje sta začrtani ostali dve stališči. V koliko so mogli pisatelji vdihniti svojim delom pravo estetsko vrednost; v koliko so poglobili mišljenje narodovo, razširili obzorje idej in oblik v domači ter ugled pri tujih literaturah; v koliko so dvignili kulturno stopnjo svojega naroda v krogu izpopolnitve človeštva sploh: to določiti je naloga estetsko-filozofske smeri. V kolikor pa so proizvodi posameznih pisateljev neposredno rodili nove struje, dajali pravec na to ali ono stran, vsa veriga neposrednih slovstvenih dejstev: to je vsebina objektivno-materijalnega dela v slovstveni zgodovini, katero nalogo je, kakor omenjeno, pri nas izvedla že Glaserjeva knjiga.

Ni tajiti, da meje teh nalog slovst. zgodovinarja niso strogo začrtane, da prehajajo druga v drugo, kakor se vobče stoteroliko življenje ne da vklepati v ozke filozofske pojme. Od bogastva individualnega zamišljanja, ki ga je zmožen slovstveni zgodovinar, bo naposled ostalo odvisno, kako da ravna v posameznih primerih: da tu poudari kulturno smer, drugje spet navaja samo dejstva, ker doseže ž njimi laže svoj namen in bolje spoznamo objektivno

resnico, ako literarni dogodki govore sami zase. V tem večnem boju zamišljene teorije z življenjem realnosti je mogoče določiti le splošne principe metode, direktive dela, v posameznostih pa bo posebnost slučaja zahtevala posebnost obdelave. Le tako se bo izognil največji napaki slovstvene zgodovine: Prokrustovi postelji šablone. Šele tedaj je slovstveni zgodovinar kos svoji nalogi, kadar dospe do harmonije med snovjo in obliko: snov so tu literarna dejstva, oblika pa je način, po katerem jih slovstveni zgodovinar zamišlja in predstavlja čitateljstvu. In kadar se mu je posrečilo izcrpiti iz snovi ono, kar se objektivno tudi v njej nahaja, kadar ni povedal preveč, a tudi ni povedal premalo, ampak izrazil samo objektivni podmet (substrat) pojavov, v kolikor ga je človeku vobče mogoče spoznati: tedaj je dosegel svoj namen.

Poleg teh splošnih direktiv pa je še mnogo posameznosti, na katere mora paziti bodoči naš estetik, ako hoče, da bo njegova knjiga služila svojemu namenu.

Glavni nedostatek Glaserjeve knjige, ki ga ji očita malodane vsakdo, je njena nepreglednost. Priznavamo, da ni lahko v obilici snovi zakopanemu kritiku paziti na preglednost, vendar to ne opravičuje nedostatka samega. Nepreglednost kaže nezmožnost, obvladati snov, kaže, da je kritik podlegel materijalu. Preglednost se zdi na zunanje lahek pojem, vendar vsebuje v sebi vso slavo slovstvenega zgodovinarja: klasifikacijo literarnih pojavov po njih važnosti v razvoju slovstva ter njih ureditev na tak način, kakršen ustreza objektivni resnici. Ako je slovst. zgodovinar dosegel to dvoje, mora literarni pokret stati pred nami kot ena živa vez vzrokov in posledic in vso slovensko literaturo moramo videti kot eden velik organizem, kakor cvetlico, ki ji z enim pogledom premerimo razrastke na njenem stebelu, dehteči cvet na njegovem vrhu in okolico, iz katere je vzrasla, z eno besedo: videti moramo vso celoto razvoja kot iz visoke perspektive. Toda ne samo v teh velikih splošnih obrisih, tudi v malem je preglednost materijala velika, če ne še večja umetnost. Slovstveni zgodovinar bo našel na svojem potu mnogo po sebi neznatnih literarnih dejstev, ki bodo, postavljena na pravem mestu, kakor blisk z nenadno svetlobo obsijala in razjasnila literarni položaj, ki pa so v miljeju, kamor po objektivni resnici ne spadajo, ne le samo nejasna, ampak temnijo tudi preglednost nesorodnega sosledstva. Vsa skrivnost preglednosti temelji torej v vednem spoznavanju in uvaževanju pravega razmerja posameznosti k celoti, v družitvi daleč raztresenih, a sorodnih pojavov v homogensko skupino in naposled

v tem, da se vsakemu literarnemu dejstvu ali osebi odkaže njiju važnosti primeren prostor obdelave. Da je Glaserjeva knjiga tako nepregledna, je zakrivila njegova metoda, ločevati živi organizem slovstvenega razvoja v dve rubriki: vsaki dobi je postavil na čelo „slovstveni pregled“ in njemu je sledila kot stalna druga rubrika „pisatelji“. S to šablonsko razdelitvijo je bila enotna slika slovstvenega razvoja nemogoča. Kajti literarno dejstvo je bilo vsled tega treba po subjektivnem mnenju podrediti tej ali oni rubriki, dasi so — kakor naravno — spadala v obe. Vsaka obeh rubrik pa je morala postati nepopolna, ako se je pisatelj hotel ogniti ponavljanju že omenjenih dejstev. Pri važnih dejstvih je to bilo vobče nemogoče, zato v Glaserjevi knjigi taka ponavljanja niso redka. Vsled te metode je v knjigi prišlo do literarnih kurioznosti: Japelj in Linhart, katerih glavna literarna dela spadajo v leta 1780—1790, sta obravnavana neposredno za pravopisnim bojem, ki se je pričel z Danjkovo slovnico iz leta 1824., torej zapoznela za malodane štirideset let. (Glaser II. zvezek, str. 43.—58.) Metelko, ki ima slovstveno važnost le v abecedni vojski s svojo slovnico iz l. 1825., je na vrsti za Prešernom, čigar delovanje spada po svojem višku v leta 1830.—1840. (Glaser II. zvezek, str. 147. ozir. 164.) Kleinmayrova zgodovina iz leta 1881., dasi brez znanstvene vrednosti, nadkriljuje vendar Glaserjevo knjigo glede preglednosti tako daleč, da je bodoči naš estetik iz tega ozira ne bo mogel izlahka prezreti. Poudariti pa je treba, da ima Glaserjeva knjiga vključno nepregledni celoti zelo pregledno pisane posamezne sestavke, zlasti o pravopisni vojski in Glasnikovi dobi.

(Dalje prihodnjič.)

Marici na grob.

Giprese lahko trepečejo,
grobni mirno spe,
skrivnosti večne šepčejo
upanje v mrtvo srce . . .

Povešenih rok, polmrtvih lic
žalujke plakajo,
pomladnih rož, razcvelih cvetic
grobni čakajo.

Tu milost božja mir deli,
tu hrepenenje kraljuje,
tu človek nič ne govori,
tu čaka samo in vzdihuje:

O svetla večnost, to si ti,
ki v te je srce verovalo,
verjelo je v jasne, svetle dni
mlado srce in zaspalo . . .

Griša.

Konec.

Zofka Kveder-Jelovšek.

unaj je pozvonilo. Sama je bila doma, pa je vstala in šla odpirat.

„O, ti si, Ivo!“ se je začudila in čutila je, kako ji je šinila rdečica v lica. Nekaj čudnega je zatrepetalo v nji, zasmejala se je v zadregi in ga pozvala v sobo.

„Kaj dela Ana?“ je vprašala.

„Odšla je na izprehod z otroki, pozdravlja te. Je Hinko doma?“

„Ni ga.“

„Po neko knjigo sem prišel, nekaj bi si rad notiral.“

„No, knjigo ti jaz lahko poiščem.“

Odšla sta v sobo njenega moža in ona je poiskala knjigo, katero je označil, iz omare. Položila jo je na mizo pred njega in sedla njemu nasproti v fotelj.

Listal je po knjigi. Naenkrat jo je zaprl, odložil, prekrizal roke na prsih in vprl svoje vroče oči v njo.

„Dobro se počutiš, Dora, tvoje oči so vesele.“

„In zakaj ne bi bile moje oči vesele, cenjeni prijatelj moj? Zakaj naj bi bile žalostne?! Jaz imam rada vesele oči.“

Nekaj čudno trepetajočega ji je stezalo prsi. Roke so ji zagorele v neki posebni sladki toplini.

„Še vedno me iritira,“ si je morala priznati v mislih in to jo je jezilo.

Naslonila se je nazaj v fotelj in tudi ona ga je pogledala enako pozorno, dolgo in skoro izzivajoče. Gotovo — izzivajoče. Češ: no, prosim, kdo bo močnejši. No, glej me, glej! Glej, kako sem ravnodušna!

V očeh se ji je hotel vžgati nevaren plamen, čutila je to, ali hitro ga je zadušila v svoji duši. In še vedno ga je gledala z nasmehom na ustnih. Kakor bi hotela reči: no, glej, glej, kako sem mirna, kako so moje oči jasne, naustrašene, mirne. O, nikar ne misli, da si mi še vedno nevaren, da so tvoje vroče oči še vedno tako zmagovalne!

„Sama sva!“ je rekel on.

Zavedela se je v tistem hipu, da že dolgo, dolgo nista bila sama, da bi si rekla, karkoli bi hotela. Skoro dve leti ne.

„Zakaj vaju ni bilo z Ano v gledišču v četrtek?“ je vprašala.

„Naša Mimica je imela vročico. Nisva si upala oditi,“ je pripovedoval. In potem je pristavil skoro drzno: „Vedel sem, da boš tam.“

„Da, saj veš, da gre Hinko k vsaki Hauptmanovi drami. Igrali so dobro. Hinko je bil jako zadovoljen.“

„In kako se imaš ti, Dora? Ali si zadovoljna z življenjem?“

„Zakaj bi ne bila? Lepo je na svetu, odkritosrčno rečeno.“

Molčala sta nekaj časa, ali še vedno je bilo opasno molčati... Tajne niti se predejo od srca k srcu, nevarne misli vstajajo v duši.

„Ali si videla, kakšno sliko mi je kupila Ana za god?“ je vpraševal.

„A glej, saj res, tvoj god je bil v soboto! Pozabila sem popolnoma,“ je lagala, ker v resnici je mislila v soboto nanj. Mnogo je mislila nanj nehote. In zato se ji je zdelo pametnejše, da mu ne čestita.

„Ti si zelo pozabljiva, to vem,“ je rekel dvoumno.

„Da, Hinko pravi, da sem najpozabljivejša ženska v našem mestu.“

Zasmejala se je.

Pa je bilo v resnici smešno, kako sta se navadila igrati slepo miš. Vedno sta se skrivala, on za svojo Ano, ona za svojega Hinka.

„Kaj se tako lahko pozabi?“ je vprašal.

Tudi on ni hotel govoriti o teh nevarnih stvareh, ali nekaj ga je gnalo in najrajši bi bil rekel: „Ali se spominjaš, kako sva se ljubila pred dvema letoma, kako se je vžgala takrat med nama tista sladka strast, ali se spominjaš? Ali se spominjaš, da sva se poljubovala?“

„Lahko ali ne lahko,“ je rekla. „Včasih je pozabljivost zelo koristna lastnost.“

On je vstal in hodil po sobi gori in doli.

„Ljudje smo neumni,“ je modroval naglas. „Čas hiti in vse odnese s seboj kakor povodenj. Zakaj bi človek ne utrgal rože, predno se osuje?“

„Rože imajo trnje,“ je rekla, ali vendar ji je zvenelo v srcu: Zakaj bi ne, zakaj ne? Saj sem si želela tega trenutka, da bi bila sama ž njim, resnično, želela sem si ga. In čeprav je minilo dve leti, pod pepelom tli žerjavica. Tli, lahko bi se vnel nov plamen.

Morda je odvisno od tega trenutka, od tega edinega trenutka, da zamre zadnja iskra ali da vzplamti nov ogenj. In ogenj je nekaj krasnega, velikega, res . . .

Vstala je tudi ona.

Prešle so zapeljive misli, kakor oblak preide na nebu, in bilo ji je, kakor da mora stopiti na to staro pogorišče in s peto pomendirati iskre, ki še tle v pepelu. Težko je bilo govoriti o tem, nevarno. Ena beseda bi lahko vzbudila, kar spi. Stopila je k oknu, pogledala na ulico. Po trotoarju je šel črnolas deček in jako je bil podoben njenemu sinku.

Potem se je hitro obrnila proti njemu: „Ti, Ivo, dobro, da sva danes sama. Hotela sem te že davno prositi, da sežgeš tista pisma.“

„Ne, tega ne storim.“

„Moraš.“

„Zakaj?“

„Zdi se mi, da je potrebno to. Ona pisma so nekak bistven spomin onega najinega časa. Naj vse izgine! Vidiš, to je najbolje, da vse pobledi, tako da človek ne ve, je li to sploh doživel ali pa le sanjaril. Tista pisma so pretežek dokument za tako lahko in minljivo stvar.“

„Ne bom jih sežgal. Da, ti, ti mi boš še pisala.“

Sedla je v fotelj, naslonila glavo vznak in ga pogledala jasno in mirno: „Motiš se zelo, ne bom ti pisala nikdar več, Ivo.“

„Boš.“

Pristopil je k nji, vpri roke na naslanjalo fotelja, v katerem je slonela, in nagnil obraz doli k nji. „Moraš, Dora!“

Izpreletela jo je neka vroča omamica. „Če bi me poljubil zdaj ta hip, kdo ve, kaj bi se zgodilo, kdo ve, kakšna pot bi se odprla za prihodnje dni. Morda lepa pot, ali opasna pot mimo temnih prepadov in pretečih skal.“

Odprla je oči široko in pogumno in pogledala mu je v oko.

„Ne, dragi moj Ivo, ne bom.“

Odstopil je. Hodil je po sobi gori in doli, žvižgajoč neki napev iz Fausta. Ustavil se je pri oknu, naslonil se s hrbtom na oknico in gledal v Doro, ki je sedela v polni svetlobi, da se je videl slehrni drhtaj v njenem obrazu.

„Povej mi, resnično, ali ti ni žal, da nisi bila moja, takrat pred dvema letoma?“

„Ne, ne. Celó . . .“

„In zakaj ne? Tega ne razumem! Saj si me ljubila nekaj časa tako blazno!“

„Sem. In vendar, ni mi žal. Moje življenje 'bi bilo strašna laž do smrti.“

„A, ti se bojiš greha?“

„Vsak naj greši toliko, kolikor prenese.“

„To je ravno — kolikor prenese! Velik greh ustvarja velike ljudi.“

Vzravnal se je kvišku, stisnil pesti in dvignil roke: „Oh, tak krasen in strašen greh, to bi gnalo — dalje — kvišku kakor bič! Kaj tira ljudstvo dalje, čednost misliš?! O, satan je močnejši od angelov, veruj! Greha je potreba, greha, ki peče v duši noč in dan, ki ne da miru, ki te šiba na delo, na borbo, k cilju in uspehu!“

„Morda — morda tudi ne. Greh je kakor strup, včasi zdrami, največkrat usmrti . . . In potem se ne izplača. Veruj, ne izplača se grešiti. Če se spomnim onih par popoldnevov pred dvema letoma na letovišču v Opatiji, katere sva si privoščila kljub Ani, kljub Hinku, kljub mojim in tvojim otrokom, če se spomnim tistih par presanjanih ur, tistih par prepovedanih poljubov — in tistih solz, potem tiste strašne bolečine v srcu, tistega obupa — — o, veruj, ni se izplačalo, resnično ne! Kako sva se bala ti dve leti drug drugega, umikala se, skrivala, koliko duševne energije sva potrošila, da se je umirilo srce vsaj nekoliko! Kakšne borbe so bile to, moj Bog! Koliko premagovanja in zatajevanja! Zakaj sem obiskovala Ano samo takrat, ko sem vedela, da tebe ni doma, zakaj si ti prihajal k mojemu možu le, če si bil siguren, da ne boš našel mene? In celi dve leti je trajalo to! Kako sem sovražila življenje tiste mesece potem, kako sem bila žalostna brez prestanka! In zakaj vse to?! Zato, ker sva si v tistih par pomladanskih dnevih pogledala malo pregloboko v oči, ker sva si povedala, da od nekdaj, odkar se poznavata, čutiva simpatijo drug za drugega, zato, ker sva se v ono mesečno predvečerje poljubila pravzaprav napol iz šale, lahkomišno in veselo, kakor dva nagajiva otroka. Reci, ali se je izplačalo za vse to tisto pereče gorje v srcu, ki se ni dalo ublažiti tako dolgo ne?!“

Prišel je k nji: „Da, prav praviš, ni se izplačalo. Zato se ni izplačalo, ker sva premalo tvegala.“ Zamizal je. „Oh, verjemi Dora, ko bi bila ti moja takrat, izplačalo bi se bilo še stokrat več solz in stokrat več trpljenja.“

„Ne, ni ga takega raja, za katerega bi mogla živeti celo življenje v laži.“

„Oh, kaj ne živimo v vednih lažeh?! Kaj ni tvoj in moj zakon laž kakor vsak zakon?“

„Ne, ni. Kaj nisva srečna pravzaprav oba? Jaz ljubim svojega moža — ne, ne ustavljam me —, ljubim ga resnično. In otroci — kako je to nekaj krasnega v življenju! Taka vesela, jasna sreča je potrebna človeškemu srcu. Sam vidiš, kako zopet cvetem, kako sem vedra, brezskrbna. Oh, lepo je to! Če je bil človek dolgo žalosten in potr, kakor sem bila jaz, potem mu je veselje dvojno milo in dragoceno. Kako lep je mir!“

„In ti, Dora, govoriš to, ti, ki si si vedno želela nemira, viharja?! Zakon, — mirna sreča, — laž je to vse skupaj! Oženiš se iz ljubezni, a zakon jo ubije. In vendar je ljubezen vrhunec življenja! O, Dora, kakšno ljubezen sem si zmisлил za naju dva! Nekaj bleščečega, vročega, prelestnega! . . . Neko nebeško, sladko pijanost, rajsko omamico, ki je ni moči pozabiti do smrti.“

„Hm, pijanost . . . In ko se strezniš, kaj ostane? Samo podla in strašna laž! Ti sam veš, da ne bi smela ta ljubezen nikdar na dan božji, nikdar! Bi mogel odpehniti otroke, ugonobiti Ano? Jaz bi ne mogla in ne hotela bi razdrobiti niti svojega niti tvojega zakona. In lagati?! Kdo je dovolj močan za tako laž?!“

„To je, kdo je dovolj močan! Kdo je dovolj močan, Dora, za tak velik in prekrasen greh?! Velik in prekrasen, prelesten greh, Dora!“ Prsi so se mu razširile, oči so zagorele še bolj in izza krvavordečih ustnic so se bliskali beli zobje v zapeljivem in opasnem smehu.

Tako krasen je bil kakor satan, kralj pekla. O, kako lepo je zlo, lepo in čudovito, lepše stokrat od najlepše čednosti! Nikdar čednost ne osvaja tako, ne jemlje duše s tako vročo, ošabno silo. Nikdar ni čednost tako mamljiva in čarobna, sladkega presenečenja polna, kakor je greh, kadar hoče zmage.

Za hip so se zašibile Dori noge, vse njeno telo je objela sladka vročica. Lepo bi bilo v njegovih rokah!

Pristopil je k nji in že se je nagnila k njemu. Tako zelo so hrepenela usta, da se strnejo v mamljiv poljub! In vse, karkoli bi jima bilo na poti, bi se sesulo v nič, vse dolžnosti, vsi obziri, ves strah, vsi pomisleki.

Tedaj je zunaj pozvonilo. Listonoš je prinesel rekomandirano pismo; podpisala se je s tresočo roko.

In vendar, — začaranje je izginilo. Streznila se je kakor iz čudnih sanj in čisto zbrana in skoraj popolnoma mirna je stopila v sobo nazaj k njemu.

Videl je, da se je njeno lice izpremenilo, da je ugasnil v njenih očeh tisti ogenj, ki je skoraj, skoraj obetal vse . . . razkošje rajsko, zmago, ki je ni dosegel takrat pred dvema letoma.

„Včasi je tak-le intermezzo z listonoši nekaj čisto dobrega,“ je dejal in tudi njegov glas je bil izpremenjen in trezen.

„Škoda, Dora! Enkrat, ko bo že vse prekasno, ko ne bo že davno več nobene ljubezni za naju dva, takrat nama bo žal za ta dan.“

„Kdo ve?!“

„Gotovo. Nekaj lepega sva razdrobila in uničila, veruj. Kos svojega življenja. Kakor zlat rudnik, ki ga potope vode za vselej. Še je čas danes, ali ti nočeš.“

„Nima zmisla, dragi moj. Delaven dan je najino življenje, lep, jasen dan, koristen in blagoslovljen dan, če hočeva. Zakaj hočeš viharja in bliska in groma?! In ta ljubezen, — če jo pogledam pri belem dnevu, zdi se mi kakor kresnice, ki svetijo v temi tako lepo, tajinstveno in obetajoče — a poglej jih ob solncu, niso nego mrčes. Kakor vrtna veselica po noči: v pisanih lampijonih gore luči, ognjemeti švigajo v temo nebeško, najlepši čas je za sanje, za zlate gradove v oblakih, — a drugi dan ostane od vsega malo ožganega papirja, — smeti, drugega nič! Zmotil si se, prijatelj! Ni jih več tistih lepih in lažnivih mesečnih noči za naju, — delavnik je. Kaj bi si lagala nekaj, kar ne more biti. Za blestečo peno bi prodala zaklad.“

„Kako si pametna, Dora! Preveč pametna. Škoda. Torej delavnik je; delajmo, trezni bodimo kakor vsi filistri! Pa bom sežgal tista tvoja pisma, Dora, če nočeš drugače, če si ne upaš.“

„Ne upam?! Ne verujem, to je, to; sam si rekel, greh ni za vsakega. Za tiste je, ki so zadosti močni, da še iz greha ustvarjajo čednost, za tiste, katere dela silne in velike. Ne vem, če bi meni dal tako silo tak greh. In niti tebi ne. Zapomni si, niti tebi ne! Po tem vem, da te ne ljubim več, ker te ne preценjujem. In če mene pogledaš trezno in objektivno, če me presodiš po vsem, kar sem, moraš priznati, da nisem tvoj ideal in premalo ponižna, premalo potrpežljiva, premalo dobra, da bi mogel izklesati iz mene tistega malika, po katerem mi ljudje hrepenimo tako neumno.“

Zasmejal se je. „Kako filozofirava! In vendar, kako neumna sva oba, ti in jaz. Zakaj te poslušam, tako pokorno! Pametneje bi bilo, če bi te objel. Vidiš tako . . .“

Pristopil je korak bliže. Ali vedela je, da ni nevarno. Čar je minil. Odstopila je smeje. „Kaj se razburjaš! Moj Bog, življenje je pametnejše od nas. Pusti, naj gre po svoji cesti! Zakaj siliš po gošči, kjer ni steze — same skale, trnje, jame in močvirje. Tako je, dragi prijatelj, vidiš . . . Pojdi zdaj! Kaj bi se igrala z žerjavico! Pod slamnato streho se ne počenjajo tako nevarne stvari. Naj ugasne. Čez pet let se bova prijetno spominjala tega dne in vedela bova, da sva bila danes jako modra in pametna.“

Poslovil se je.

„In drugič vzemi Ano s seboj ali katerega otroka, če prideš k nam! Pametneje bo.“ Zasmejala se je in šla je pred njim ven, odpirat vrata.

Ko se je bila sama vrnila v sobo, polastilo se je je neko lepo in vedro veselje. Hodila je semtertja po stanovanju nemirno in brezskrbno, kakor mlada deklica. In nehote je zapela neko pesem.

Zaprla si oči . . .

Zaprla si oči in pal je mir
 čez tihi dol, čez dneva mračno stran —
 zaprla si oči in pal je mrak
 z večerno žalostjo na ocean . . .

Ne drami sanj vodá
 globoki vzdih noči,
 ne poje trubadur,
 ne toži težkih ur:

Samo v šuštenju vej
 je človek zaihtel,
 polglasno je zaklel
 nemirni duh alej . . .

Griša.

Iz starih zapiskov.

Podlimbarski.

Smrt Pavla Stoklasa.

ko je bilo ugodno vreme in je dopuščal čas, smo stali častniki okoli opoldanske ure na čaršiji (glavnem trgu) bosenskega mesta ter čakali vojaške pošte, ki se je vsak dan opoldne pripeljala z železniške postaje, petdeset kilometrov oddaljene od naše garnizije.

Vojaški izprevodnik poštnega voza je imel pravico, oddati nam mimogrede na čaršiji navadna pisma in novine, stvari, ki smo jih željno pričakovali. Ta pošta je vozila tudi popotnike; nekateri so ostali v našem mestu, drugi so se peljali prihodnji dan zopet s pošto naprej v pokrajino ob Drimi na srbski meji. Včasih smo čakali tovariša, ki ga je poslala oblast v našo dolgočasno postojanko; pričakovali smo ga z različnimi čuvstvi: komur se je imel pridružiti prijatelj iz prejšnjih let, tisti je z nestrpnostjo zrl po vegasti čaršiji, ali se ne priguga že kmalu poštna kočija mimo džamije (turškega svetišča) doli; drugi smo s pomilovanjem govorili o novem tovarišu, ki ga pelje usoda na svojem težkem in okornem vozu v naše tiho in pusto mesto; ako je prišel novo prideljeni tovariš iz kakšne avstrijske prestolnice, kjer je sedel že mnogo let v toplih in prijetnih razmerah, smo ga pričakovali z neko škodoželjnostjo, češ, okušaj tudi ti, bratec, nekaj let naše odljudne kraje! No, sprejeli smo vsakega prisrčno in vsak je že na čaršiji skočil z voza, se pomudil med nami in radovedno izpraševal o razmerah v garniziji in pokrajini.

Nekoč se je pripeljal s pošto zelo shujšan častnik z dolgimi brki, belega, gladko obritega, nekoliko že prežitega obraza. Bil je skrbno zavit v plašč in sam je slonel v ogromnem vozu kakor bolehen lev sredi Sahare. Na naše pozdrave je nemo in trudno naklonil glavo in voz ga je odpeljal dalje. Spogledali smo se: Kdo je to? Pred hotelom na dolenjem koncu čaršije je voz zopet postal in iz njega je zlezal neznani častnik ter stopil tesno zapet in zavit v spremstvu hotelskega služabnika v novozgrajeno gostilno.

„Po našitkih pripada našemu polku in drug ne more biti nego stotnik Pavel Stoklas. Baš te dni se konča njegov odpust,“ je rekel slok nadporočnik z močno brazgotino čez levo lice.

„Odkod pa prihaja?“ ga je vprašal majhen poročnik z mršavim psom ob nogah in ščipalnikom na nosu.

„Iz Prepolja, iz Sandžaka, to se pravi od tam je bil nekako pred tremi meseci prestavljen k nam; ker je bil pa bolan, si je vzel dopust in se šel lečit v Avstrijo. Menda prihaja iz Merana.“

„Siromak je. Drugega ni bilo videti v vozu nego dolgi brki. Kako trudno se je izmotal iz pošne kolibe. In takšnega človeka pošilja minister v naš kraj; tu se ne bo popravil.“

„Že nima protekcije — — Hundeleben! Ko bi jo imel, bi sedel lepo na Dunaju na sami desnici boga ministra, ali v Pragi, Budapešti, ali pa v alpskih deželah kje na solčnih bregovih kakšnega mičnega jezera. Tako se mora pa vse življenje potikati na periferiji cesarstva, kakor se jaz in kakor se boš ti. Hundeleben!“ Tako je vpil z grmečim glasom stotnik Gerber, snel čepico in mahnil ž njo po glavi suhe kljuse, ki je nesla mimo nas tovor drv. Zasmeljali smo se njegovim jezici. Stotnik Gerber je bil zdravega, rdečega obraza, zalitih rok, srednje velik, z lepo brado, čokat, pravi vojak železolomec in zabavljač prve vrste. Srdil se je na ves svet, na vsaki napravi, naj je prišla od katerekoli strani, je umel opaziti kakšno slabo stran, ob vsako dejanje in nehanje se je zadel njegov ostri sarkazem. Ker je videl, da ga tovariši silno radi poslušajo, ga izzivajo k zabavljanju in se ob njem zabavajo, je kričal ob vsaki priliki. To zabavljanje je postalo že del njegove nature, kakor bi bil to že z rojstvom prinesel na svet; pa je bilo le priučeno in ponarejeno in srce navadno ničesar ni vedelo o trpkih besedah, ki so se mu ubrano in skladno lile iz ust, ker sicer bi se ne bil pri vsakem izbruhu srditosti veselo nasmejaj, češ: to se le tako reče, sicer pa pljunem na vse skupaj. Nervozen ni bil, ali pa je umel tako imenitno skrivati to moderno bolezen, ki se v naših časih krutega militarizma, hlastnega pisanja in širokega nasladnega uživanja tako hitro širi. Pri vsakem drugem, tretjem stavku je razdraženo zavpil: Hundeleben! — kar mu je vidno orehčalo jezico in je nas posebno zabavalo. Starejši častniki so ga prosto nazivali: prijatelj Hundeleben — česar si jaz nisem upal, ker sem bil takrat samo poročnik.

„Veš kaj, prijatelj Hundeleben, škoda da nisi ti minister, ti bi imel srce za častniški blagor,“ je rekel nadporočnik z brazgotino, smel človek, ki je pričakoval že tisto leto povišanja.

„Da, tega bi imel več nego kdo drug. Kdor je bil pet let pokopan v galiških ali bosenskih gnezdih, tistega bi prestavil na Dunaj,

v Prago in tako dalje, kjer igrajo velikolepe opere in sijajne balete, da nekoliko oživi, ali pa v kakšno tvorniško mesto, kjer mrgoli vojaški izobraženih žensk, namreč bogatih nevest, da se človek oženi, dokler je še čas in začne drugačno življenje — Hundeleben! No, teh ugodnosti in slaščič so deležni le nekateri priporočeni in protežirani maziljenci.“

„Saj se v Bosni tudi lahko oženiš,“ je z nasmešljivim izrazom pripomnil nadporočnik.

„Kaj . . . , kakor tisti zdravnik v Zvorniku, ki mu je prinesla žena petsto tovorov suhih češpelj za doto? Zdaj pa trguj in prodajaj — Hundeleben!“

„Oj, ko bi imel človek kakšnega strica gori blizu ministra!“ je vzdihnil poročnik s psom.

„Kaj? Strica še treba ni. Ko bi bil le ministrove žene lakaj moj prijatelj, pa bi bil lahko še to leto vsako popoldne na konju v Pratru. Imam prijatelja, imena ne povem, ki roma po Avstriji, kakor mu drago. Pa zakaj? Ker je njegova sestra hišna ali komornica pri neki visoki dami.“

„Kje je sedaj ta srečni prijatelj?“

„Preobjedel se je bil Dunaja — tudi taki ljudje so na svetu — Hundeleben! — pa je prosil proč v Trst, ker je tam doma. In precej je bil premeščen v — Trident. Ministrov pisar se je bil namreč zmotil in je napisal Trient za Triest. Je bil že pregloboko pogledal v kupo . . . hofrat, tintna ščuka! Moj prijatelj maha v ministrstvo, kakor bi bil tam doma, in pravi: Za Trst sem prosil, ne za Trident. Mene bi bili kaznovali zaradi nadlegovanja uradnih oseb, njemu so se pa še opravičevali. (Bralec naj oprost, da ne ponavljam vsakega stotnikovega vzklika: Hundeleben!) Pa je moral vendar v Trident. Pol leta pozneje je bil zopet prestavljen, v Trst seveda.“

„Tako je, ako ima človek dobrega znanca, ki vrta gori. Vse doseže, kar vse. Ampak v nebo vpijoča krivica je to,“ je vzkliknil poročnik ter udaril s sabljo ob tla.

„Naj bo, kakor hoče,“ je viknil stotnik Gerber. „Je že tako in ne bo nikdar drugače. Ščasoma se vse izgledi in pozabi. Res, da vsi ne moremo biti v velikih mestih in se ne moremo izprehajati po širni Avstriji, kakor bi se nam zljubilo. Nič ne de. Tudi tukaj smo včasih veseli in razposajeni. Jaz — po pravici pravim — med tiste dunajske gigrle bi niti ne hotel iti. Ali le tista grozna protekcija me jezi in pa ker visoki gospodje ne vedo, kaj je psihologija, in duše človeške ne poznajo. Hundeleben!“

Pritrdili smo stotniku, ga vzeli medse in šli v kazino k obedu. Drugi dan se je stotnik Pavel Stoklas javil k službi in potem se je večkrat pokazal v naši družbi. Ker je prišel iz Sandžaka, kjer sta garniziji mešani, je turška in avstrijska, nam je vedel dosti povedati o medsebojnih odnošajih obeh vojsk, o turških vojakih in o Škipetarjih. Zanimivo je umel pripovedovati. Govoril je nekoliko hripav diskant, z nekakim ženskim glasom. Nehote sem se zaziral na njegovi beli in suhi roki in prozorni ušesi ter si mislil: Revež, revež! Po njegovem imenu, njegovi nemščini in ličnih potezah sem sodil, da je Slovenec, pa si ga kot ponižen poročnik nisem upal vprašati, ker mi je par let poprej na podobno vprašanje neki častnik odgovoril, da je Avstrijanec in nič drugega. (To je bilo pred četrtno stoletja, ko so se tudi Nemci še tako izražali.) Ker mi moja radovednost ni dala miru, sem nekega večera vzel v kazino slovenski časopis s seboj. Takrat smo zahajali tudi zvečer v kazino. Ker so imeli nekaj tednov poprej častniki v neki gostilni hudo rabuko z židi, smo bojkotirali vse gostilne in kavarne v mestu. Sedel sem torej pri večerji, poleg mene je ležal na mizi razgrnjen slovenski list. In res, ko je Stoklas, ki je sedel na nasprotni strani mize nekoliko više od mene med stotniki, zagledal moje novine, se je močno začudil. Obrnil se je k meni, me zvesto pogledal ter me vprašal, če sem s Kranjskega. Na moj potrdilni odgovor mi je pokimal rekoč: „Sva pa rojaka.“ Na te besede je prijel stotnik Gerber, ki je sedel vedno poleg Stoklasa, za čašo, trčil ž njim, pogledal name in zavpil: „Aha, dva Škipetarja. Bog vaju živi!“ Gerber je prišteval vse nenemške narode Škipetarjem. Njegova živahnost in neprestano brbljanje je vidno zanimalo Stoklasa. Na njegovi strani se je hitro udomačil v našem krogu, oživil, se razgovoril. Takrat je krožilo po bosenskih garnizijah nebroj anekdot o hajdukih, o umorih, razstrelbah in obešanju. Po gorah je tuintam životarilo še hajduštvo; na glavi Jovice in Milana, ki sta bila silovita hajduška poglavarja in strah Podrinja, so bile razpisane znatne vsote. Ta in oni častnik je sodeloval še pri zasedi in je vedel marsikako bojno črtico iz 1878. leta. Vsi pa smo bili priča prvega kulturnega dela v teh krajih, ki je zahtevalo bistrejših glav nego zasedanje samo. To delo je zadelo ob odpor, ali vsaj ob skrajno ravnodušnost domačega prebivalstva, ki ga ni moglo razumeti, ker je bilo dotlej s kitajskim zidom zaprto od naprednejših narodov in ker je bila večina dela spočetka naperjena na to, da se laže zavlada pridobljenim pokrajinam in zagotovi blagostanje navalivšim tujcem, ki smo se gmotno

prav dobro tam počutili, česar domačini niso mogli prezreti. In vsi smo vedeli povedati dosti smešnega o prvih početkih kulture v običajnem našem pomenu, o njenih nositeljih in razširjevalcih, ki v prvih časih ali svoje naloge niso razumeli, ali niso bili sposobni, ali pa so hoteli kar v najkrajšem času vlti v preprosti patrijarhalni narod to, kar se mu je zdelo popolnoma tuje in nepotrebno. Stoklas je prišel v Bosno dve leti po zasedi, ko so bile razmere še baš tako žalostne, če ne še zamotanejše nego pred zasedo, in so prozročile vstajo 1882. leta. Rad je pravil, kako so prišli uradniki tuintam po nesporazumljenju, nepoznanju šeg in navad in v brezmiselni naglici navzkriž z domačini. Iz njegovih pripovedovanj je vela huda ironija, ki ni odpustila osebam, katere je šibala. Če se je razgovoril, je postajal njegov diskant čimdalje višji, še bolj je obledelo njegovo lice, še prozornejši sta mu postali ušesi, ker ni govoril kakor Gerber samo z jezikom, ampak s celo dušo se zavzemal za besedo. Pa dolgo ni ostajal v naši družbi: dim bosenskega duhana ga je podil iz nje. Skrbno se je zavil v plašč, poslovil se in odšel. Navadno ga je spremil stotnik Gerber, ki mu je postal najboljši tovariš in je imel pri vsi svoji zabavljivosti najboljše srce.

Ni trajalo dolgo in Pavel Stoklas je začel bolehati. Teden dni je opravljal službo, potem je teden dni ležal. Zdravnik mu je ponujal izpričevalo, s katerim naj bi prosil premeščenja v kraje z ugodnejšim podnebjem, pa ni hotel prositi. Svetoval mu je, naj ne hodi v zadimljene prostore, in tu ga je ubogal; v kazino je le malokdaj prišel, obed in večerjo si je dajal nositi domov; včasi je šel sam v gore na izprehod. Na čaršiji je postaval vsak dan, če ni bolehal doma. Zelo ga je zanimalo slikovito življenje in vrvenje na čaršiji ob petkih, ko je turški praznik in tržni dan. Z menoj ni govoril, dasi me je včasi globoko pogledal in se mi nasmehnil, in jaz se mu nisem hotel vsiljevati, ker sem ga smatral za mlačnega, zapetega rojaka, kakršnih sem videl že dosti.

(Dalje prihodnjič.)

Verzi.

Prost je utrinek, ki eter brezmejni zažiga,
 prost je vihar, ki le lesom izda vso boleost,
 prost je le blisk, ki od vrha do vrha gor šviga,
 prost je le duh, ki umre za blesk jutranjih zvezd.

Vojeslav Molè.

Dninarica Liza.

Spisal Vladimir Levstik.

imavec je bil in megla, težka, rosna jutranja megla se je krčila nad pljuskajočim blatom poljske ceste. Tuintam se je prerinil solnčni žarek, pogledal se v rjavi mlaki, zgrozil se in se umaknil. Bilo je, kakor da nikdar ne bo premagala luč tega morečega razpoloženja, ki se je zvijalo nad poljem liki demon, ki si z lastnimi zobmi in kremplji mesari po životu.

Tisti čas se je vračala dninarica Liza iz mesta, ki je jedva še slišno šumelo v daljavi za njo. Dolgo pot je imela pred seboj in ni vedela, če pride do popoldanske malice domov. Blato je brizgalo pod nje težkimi, kmetскими koraki in ji škropilo debele, zeleno in vijoličasto pisane nogavice, škropilo ji trda, visoko podvezana praznična krila in ji pokrivalo čevlje do gležnjev z rjavim, redkim, curljajočim testom.

Na roki je nosila starodavno košaro; dve žemlji sta se trkljali po nji in med žemljama je rožljajal molek, počez pa je ležala rutica. Ničesar si ni bila kupila Liza od vseh tistih lepih reči, ki jih je videla v mestu, nakopičene po visokih izložbah za bogataše. Uboga se je vračala, kakor je prišla uboga, in vendar je bilo veselo njeno srce.

Radost ji je sijala na rjavem in zagorelem licu, radost iz slednje gubice, radost iz trdih trpinskih oči, v katerih sivo sredo so bila leta nakopičila vse polno sledov vsakdanjih, težkih, topo prenašanih in vendar ne objokovanih muk.

Njene misli so hodile danes nenavajena, visoka in solnčna pota pod zlatimi oblaki zasanjane bodočnosti; prepevale so praznične pesmi, objemale se z zvezdnimi pogledi in držale druga drugo za angelske roke.

Mislila je brez prestanka le na tisto eno: njen sin je bil včeraj zapisan v latinsko šolo in zdaj bo študiral, in enkrat bo gospod! Njen Nejče, njen zaničevani, brez blagoslova spočeti, brez skrbnega očeta v trpljenju odgojeni, njeno gorje in njena sreča v bodočnosti...

Danes se je godilo tisto, česar si ni mogla misliti svoje žive dni: z blaženim smehljajem je mislila nazaj, na svojo davno, prej

bogve kolikrat prokleta ljubezen, na minuto pijane sreče, na mesece strahu, na neko strašno, strašno noč in na leta in leta zdaj vdanega, zdaj bogokletno upornega, trmastega trpljenja.

Odkar so pomnili ljudje njeno rodbino, ni štela bogatašev med seboj. Zgolj reveže, zaničevance in siromake. Krepki so bili fantje, a so se izmučili v krutem delu in sključeni in brezčutni so po letih trudapolnega moštva in bedne starosti dosegli svoj grob. In lepa so bila dekleta, a so pogrdeli v težki borbi za kruh in so končavala življenje sključena in revna ob tujih ognjiščih; in ko so imela že razorana lica in sive lase, bi se bila vsaka izmed njih prestrašila neverjetne misli, da je tudi ona nekdanj cvetla, kakor cvete zdaj srečna mladina okrog nje.

Ko je bilo Lizi dvanajst let in je njen oče že spaval pod trdo grudo in pod kletvami strica grobokopa, ki se je silno jezil, ko mu je moral sekati jamo o Božiču v zamrzlo zemljo na pokopališču, mati pa je služila za varuško pri županu, takrat je marsikateri fant ponavljal sam pri sebi, da ni lepšega dekleta, nego je Liza. A gorje ji, kadar jo je kdo pohvalil naglas! Kako gnusno se je izsipala na njeno glavo osvetljiva zavist bogatih deklet, ki niso imele las iz solnca, oči iz samih migljajočih iskric, okroglih rok princese, prožnih prsi in vitkih ledij in tiste plavne, ponosne hoje, ki jo je brez lastne krivde imela Liza!

Njen brat Luka je delal tiste čase v zagorskem rudniku; pozneje enkrat ga je zasulo, in ko so ga izkopali, ga je bila samo še grda kepa, kri, kosti, meso in junje obleke.

Liza pa je služila na grajski pristavi za deklo. Fantje so ji bili neprestano za petami, toda ona ni verjela njih sladkim besedam, niti pesmicam na belih listkih, prilepljenih na medene srečke, kakršne so ji prinašali v dar.

„Le beži in pojdi k bogatim!“ je rekla marsikateremu ter mu v smehu pokazala svoje krepke, snežne zobe. „Denarja nimam, a pameti — preveč za tebe!“ In zgodilo se je včas, da je kak vsiljivec, ki se ni zadovoljil z besedami, nepričakovano izkusil moč njenih rok.

Prišel pa je oskrbnikov sin, ki je odslužil prostovoljsko leto pri vojaki, visok fant vitke postave, s črnimi, po gosposko zavihanimi brčicami in kaj lepega in nežnega lica. Že prvi dan je obviselo njegovo oko z radostjo na brhki Lizi, ko je prinesla mimo njega golido iz hleva in kdove zakaj povabila oči.

Tisti dan je začutila, da se je namesto krepke, vesele svobode naselila v njenih prsih prebridka in presladka bolečina. Nenadoma ji je vstala zavest, čemu ima to svojo lepoto, svoje prožne, polne ude, svoje rdeče ustnice in svoj smeh, ki je zvenel bolj od zvončka pred oltarjem. Začutila je, da ima vse to zanj: darilo, položeno ji od rojenice v zibelko, da ga zvesto čuva in razveseli ž njim tistega, edinega, ki ji je poslan. — A potem? — Ne, raje nikdar ne!

Prišle so noči brez spanja, polne vročih misli nanj, prišlo je hrepenenje brez mej in brez imena, prišli so tisti blaženi, tisti strašni trenotki, ko si je z obema rokama tiščala ušesa, da ne bi sladki zvok njegovih besed prizvonil do njene duše in razorožil nje obupnih, upornih sklepov.

In vendar . . . Nekega večera po košnji na travniku sredi dišečih kupov sena, ko je opojni vonj pokošenega cvetja družil svojo uspavno silo z njegovimi prošnjami . . . Pahnila ga je od sebe in zakričala; toda on je zbesnel in ona, kakor hitro je začutila njegovo silo, se je zavedela, da se je branila samo zato, da jo nocoj tem gotoveje zaslužji . . .

V pijanosti jima je preteklo poletje. Potem se je lepi Karel odpeljal na Dunaj ali kdove kam, in nobenega glasu ni bilo več o njem.

Takrat ji je v samoti, med solzami in med divjim plačem razsrjene, a v svoji jezi onemogle živali postalo jasno, kaj je bilo vse to in kaj je prineslo.

Z grozo je dvomila o svoji gotovosti; naposled pa, ko je stala bodočnost strašna in jasna pred njo, je padla pred oskrbnikom na kolena, dvignila sklenjene roke in mu izpovedala, kako in kaj. Toda oskrbnik se je grdo zarežal, pljunil, otrešel smodko, dejal ji, da je lažnivka, in šel svojo pot.

Prišlo je, kar pride po navadi: podle šale fantov, škodoželjno hihitanje ženskih, radovedni pogledi in nesramne besede, klicane ji za hrbtom, izza plotov in skozi okna v povešeni, osramočeni obraz.

Pod težo tega vsega neznosnega bremena je storila v svoji duši brez premišljanja srdit sklep, da stori tisto, tako in tako, pa naj že bo potem, kar hoče . . .

Majeva noč je ždela na zemlji sredi brezzvezdnega plašča, vseširokom razprostrtega. Vrbe ob potoku so se zibale in šepetale in plašno se je gledal ozki krajec v tolmunu. Takrat je ležala Liza na travi v najsvetejši muki življenja. In grizla si je ustnice, da ne bi zakričala, in si je davila srce, da ne bi se oglasilo. Nato pa je vstala

in dvignila svojega črvička ter stopila proti vodi, da stori tisto nemogoče.

A planili so brzi koraki, dve roki sta jo prijeli čez pas, sami bolj trepetajoči od njenih . . .

„Kaj počenjaš, ženska božja? Ali te ni strah umora? Jezus, Jezus!“

Stari župnik je bil prišel mimo, vračajoč se od tovariša v sosednji vasi. Ubrani bil je bil njen čin in je stal pred njo ter jo gledal s prestrašenimi očmi.

Tisti hip je prišlo Lizi tako, da se je zrušila pred njim na zemljo in zajokala tako žalostno, kakor še nihče nikoli.

Župnik pa se je sklonil do nje. Pogladil ji je ubogo glavo in glas mu je drhtel, ko je pričel govoriti; čimdalje bolj dobre in usmiljene so bile njegove besede in slajše od mane so ji rosile v dušo, ko ji je pravil o blagoslovu trpljenja in o zapuščenih in izgnani Hagari, ki ni nehala ljubiti svojega sina Izmaela, ko sta poginjala v puščavi.

In ko je šel od nje, je s prostim in blaženim srcem vzela dete v naročje in ga nesla domov. In kakor izgnana in zapuščena Hagara je sklenila premagati življenje zaradi svojega otroka.

Tisti blede organist z golobje dobrimi očmi, ki zdaj že davno spi pod rušo, in njegova žena sta kumovala, ko so krstili dečka za Andrejčka, za Nejčka. Zapustila je službo pri oskrbniku in ni ga poskušala primorati, da bi preživil svojega vnuka. Kaj bi ji pomagalo, ko bi se tožarila? Tisti gospodje pri sodišču bi se režali, otresali bi smodke, po nemško bi govorili z oskrbnikom, pa bi jo ogoljufali za vse.

Lahko je povedati, kaj je sledilo od tistega do današnjega dne: samo trpljenje in sami upi in sama zlata tolažba sanj.

Nejče je bil priden in nadarjen; župnik in učitelj sta dejala, da ima bistro glavico in da bi ga bilo škoda za pastirja. Pa sta mu izprosila v mestu pri drugih gospodih nekaj podpore; tudi mati sama si je nahranila nekaj malega, ko je delala dvanajst let liki črna živina in si je pritrgovala trudna in gladna od svojih ust.

In zdaj je mislila brez prestanka le na tisto eno: njen sin je bil včeraj zapisan v latinsko šolo in zdaj bo študiral, in enkrat bo gospod! Njen Nejče, njen zaničevani, brez blagoslova spočeti, brez skrbnega očeta v trpljenju odgojeni, njeno gorje in njena sreča v bodočnosti . . .

Njene misli so hodile nenavajena, visoka in solnčna pota pod zlatimi oblaki; prepevale so praznične pesmi, objemale se z zvezdnimi pogledi in držale druga drugo za angelske roke . . .

Ko je krenila potna in onemogla mimo domačega pokopališča, je bilo solnce že davno prodrlo meglo; sredi sinje vedrine je stalo nad zapadom in igralo po venočem cvetju na grobovih.

Liza je stopila na pokopališče. Tam, pri sredi nekje, je pokopan oskrbnikov Karel. Na Dunaju mu je vzela srce prelepa mestna gospodična, pa mu je postala nezvesta in se je poročila z drugim. In ker je bila toli krasna, da je fant ni mogel pozabiti, se je pripeljal domov, in duh se mu je menda omračil; nič pametnega ni bilo več opraviti ž njim, dokler neko noč ni šel in se ustrelil.

Liza je pomolila na njegovem grobu. In ko bi se ji ne bilo zdelo čudno pred samo seboj, bi mu bila zaklicala doli v črno zemljo: „Hvala ti zanj, ki si mi ga dal!“ Kajti zavedala se je, da je zdaj vse dobro in da so vsi grehi odpuščeni.

Umrla je še ravno o pravem času, da se ji ni bilo treba žalostiti, ko je Nejče doštudiral, a ni mogel biti gospod.

In ko je ležala na surovem odru v zatohli sobici pod tujo streho med sojem dveh voščениh ogorkov in med neumornim, monotonim drdranjem molitev, ki so jih opravljale pobožne ženske za njeno dušo, je plavalo nad njo v prečudno blaženem usmevu njenih bledih, ozkih ustn še vedno to, kar je bilo luč njenega življenja: spomin na tisto pot po blatni cesti, čez megleno polje, ki je prišel v poslednji uri in jo je rahlo, brez bolečine vzel s seboj v nebeški sinj, v domovino vseh sanj in spominov, — po cestah, iz solnčnih žarkov spletenih, v nikdar vidno carstvo Nikjer . . .

Nejče je sedaj velik gospod. Šteje se — vsaj sam — k voditeljem slovenskega naroda, in dolgo ne bo, da ga izvolijo v državni zbor. Parfumirano ženo ima, ki igra klavir in bere romane, in tako se je pogospodil, da bi ga razžalil in mu storil hudo krivico, kdor bi ga spomnil, da so podvezana krila njegove matere dišala po hlevu.

Književne novosti

Pohujšanje v dolini šentflorjanski. Farsa v treh aktih. Spisal Ivan Cankar. Ljubljana 1908. Založil L. Schwentner. Cena broširani knjigi 2 K, eleg. vez. 2 K 80 h, po pošti 10 h več. Kritiko o tem [najnovejšem delu Cankarjevem] priobčimo prihodnjič.

Malo življenje. Povest. Spisal dr. Fr. Detela. Ljudske knjižnice 4. zvezek. Ljubljana, 1908. Založila „Katoliška Bukvarna“. Tisk „Katoliške Tiskarne“. Cena broširani knjigi 1 K, vezani 1 K 60 h. Iz te povesti dehti kot iz malokateri vonj po domači zemlji. Kar je tu pisal pisatelj, je videl na svoje oči in slišal na svoja ušesa. Takih povesti bi potrebovala „Družba sv. Mohorja“. Spisana je bila ta povest prej, nego je postalo tako podrobno slikanje moderno. Zato bode gotovo zdaj bolj ugajala, nego je nemara tistikrat, ko je bila prvič natisnjena v „Ljub. Zvonu“

Poljudna pravna knjižnica. Zvezek I. Zakon o dovoljevanju poti za silo od 7. julija 1896. l., drž. zak. št. 140. Uredil dr. Ed. Volčič. Cena 40 vin. V Ljubljani 1907. l. Izdalo in založilo društvo „Pravnik“. Tiskala „Zadružna tiskarna“ v Krškem. — Namen te izdaje je pojasnjen v predgovoru. Sicer pa mora vsakdo na prvi pogled uvideti koristnost takega podjetja. Nepoznanje zakonskih določil je bilo že marsikomu na škodo in velikih zaslug si steče, kdor vzame nase trud, da na primeren način poučuje preprosti narod v pravnih stvareh. Prvi zvezek pravne knjižnice nam je dokaz za to, da je uredništvo v večjih rokah. Želimo le, da bi se knjižnica hitro razširila med narodom. Seveda, samo s pozivi po časnikih to ne pojde. Treba bode za to tudi osebne agitacije. Kdor je v stiki s preprostim ljudstvom in je njegov prijatelj, naj stori v tem pogledu svojo dolžnost.

Obrtno zakonoznanstvo. Sestavil H. Podkrajšek, c. kr. strokovni učitelj. Cena vezani knjigi 1 K 20 h. Na Dunaju. Založil Karol Graeser in drugovi. 1907. Z odlokom vis. c. kr. ministrstva za bogočastje in uk z dne 10. julija l. 1907, št. 22.142, odobrena učna knjiga. Ta nova knjiga bode dobro služila tudi praktičnim potrebam in nabaviti bi si jo moral vsak obrtnik. Vsebina ji je bogata: obsega desetero državnih in troje deželnih zakonikov, katerih določila bi morala biti znana bolj ali manj vsakemu državljanu, zlasti pa obrtniku. Posamezni zakoni niso enostavno ponatisnjeni, temveč ekscerpirana so iz njih in potem logično in jako pregledno sestavljena samo tista določila, ki jih je treba vedeti v vsakdanjem življenju, če se hoče kdo obvarovati škode. Odstranjen je ves nepotrebni balast in to ravno daje knjigi pravo vrednost in porabnost. Da je sestavil kaj takega nejurist, zasluži še posebnega priznanja.

—a—

Ivan Podlesnik: Knjigovodstvo. I. del. V Ljubljani 1907. Založila „Katoliška Bukvarna“. Tiskala „Katoliška Tiskarna“. Cena vezani knjigi 3 K 20 h. Ta knjiga naj bo po lastnih besedah pisateljevih v prvi vrsti učna knjiga za voditelje izobraževalnih društev. Budila naj bi v njih in v vseh članih sploh zmisel za gospodarstvo. Knjiga je pisana umljivo in pregledno. Obetata se še dva dela.

Slovenski kmečki koledar za leto 1908. Izdala in založila narodna založba v Celju. Uredil Vekoslav Spindler. Cena izvodu 1 K, s poštnino 1 K 20 h. Celje, 1907. Natisnila „Zvezna Tiskarna“ v Celju. „Slovenski kmečki koledar“ prinaša na 308 straneh poleg običajne vsebine, ki jo nahajamo v vsakem

koledarju, mnogo kmečkemu ljudstvu potrebnih poučnih člankov, pa tudi prikladnih izvirnih leposlovnih spisov. Ne dvomimo, da bode ta koledar občinstvu, kateremu je namenjen, jako dobro služil.

Slovensko-Amerikanski koledar 1908. Izdalo in založilo uredništvo „Glasa Naroda“. XIV. letnik. New York. Cena 30 centov. Tudi letošnji Slovensko-Amerikanski koledar se odlikuje po bogati vsebini. Kogar zanima izvedeti, v kakem duševnem obzorju žive naši bratje onkraj morja, naj seže po tem koledarju. Široko to obzorje ni, a veseli moramo biti, da se naši ljudje v daljni Ameriki sploh še zavedajo svoje narodnosti in da sploh še kaj čitajo v svojem jeziku.

Trnski. Spomen na književnu 70-godišnjico (1837—1907). Napisao Josip Milaković. Sarajevo 1907. Tiskom i nakladom Daniela A. Kajona. Knjižica, katero diči podoba pesnikova, je pisana z velikim navdušenjem za tega starostu med hrvatskimi pesniki. A ne samo kot pesnik, temveč morda bolj še kot človek se nam opisuje v tej knjižici Trnski, ki je že kot osemnajstleten mladenič zapisal pomenljive, še danes aktualne besede: „Lijepo je reći: Sve za domovinu, ali je još ljepše činiti.“

Kobzar. Izbrane pesmi Tarasa Ševčenka z zgodovinskim pregledom Ukrajine in pesnikovim življenjepisom. Prevel Jos. Abram. Založila „Katoliška Bukvarna“ v Ljubljani. Tiskala tiskarna Kat. tiskarskega društva v Postojni. Cena broš. knjigi 2 K 40 h, vezani 3 K 60 h. Knjiga je izšla kot V. zvezek „Leposlovne knjižnice“ in ima namen, seznaniti naše občinstvo z znamenitim ukrajinskim pesnikom Tarasom Ševčenkom. Vsekakor Ševčenko zasluži, da ga natančneje spoznamo tudi mi Slovenci. Knjigo diči pesnikova slika. Dodan ji je tudi majhen zemljevid Ukrajine. Potrebne so bile opombe in pojasnila, ki se nahajajo ob koncu knjige. Z njih pomočjo bo lahko vsakdo s pravim užitkom čital lepo podane prevode Ševčenkovih stihov, ki so polni pristne poezije.

Ana Karenina. Roman grofa L. N. Tolstega. Iz ruščine prevedel X. „Slovenske knjižnice“ zvezek 157.—172. Cena 1174 strani debeli knjigi je za naročnike 4 K 60 h, za nenaročnike 6 K 40 h. Dobiva se v „Goriški Tiskarni“ A. Gabršček v Gorici in po drugih knjigarnah. Ana Karenina je po mnenju mnogih najlepši roman Tolstega, vsekakor pa poleg njegovega romana „Vojna in mir“ njegovo najznamenitejše delo, ki ga mora poznati vsak izobraženec. Prevod se čita gladko, žal, da ga kviri toliko tiskovnih hib.

Tri povesti Leva Tolstega. V Trstu 1907. Založila tiskarna „Eдинosti“. Knjižica obsega tri znamenite povesti Tolstega, in sicer: „Jetnik v Kavkazu“, „Starca“ in „Koliko zemlje potrebuje človek?“ Cena 80 h, po pošti 10 h več. Knjiga se dobiva tudi v „Narodni knjigarni“ v Ljubljani.

„Ze slovanských hor“. Izdala in založila Češka podružnica Slov. plan. društva. Cena 4 K, vez. 5 K 60 h. (Dobiva se v Ljubljani v „Narodni knjigarni“ in v knjigo-tržnici L. Schwentnerja.) Kot spominsko knjigo je izdala to krasno publikacijo Češka podružnica Slov. plan. društva o priliki svoje desetletnice in jo spravila v promet kot božično darilo slovanskim turistom v veselje, pred vsem slovenskemu planinstvu v prid in čast. Ko prebiramo lično to izdajo, opremljeno s 6 barvotiski in 27 fotografskimi pogledi, se oglašča v nas Slovencih ponos, da so naše gore v Čehih od srca jim vdane občudovatelje, ki ne mirujejo, da vzbude vsepovsod poželenje po njih, hrepenenje po čaru, ki jih obdaja, stremljenje po kreposti, ki jo nudi prerojevalna moč zdravega planinstva. S tako elegantno in fino nobleso niso bile pač naše planine doslej še odlikovane. Upajmo, da poda češki ta prvenec

impulz, da zagledajo beli dan še drugi, da pride na svetlo kdaj tudi kak slovenski proizvod in da prešine tudi naše kroge moda, da jim bodo planinske knjige najljubše čtivo, alpinistiške umetnine najdražji okras knjižnic in stanovanj.

In če preseneča zunanja oprema knjige, ogreva čitatelja topli in prisrčni ton zadivljenosti, ki ga narekuje pisecem knjige ljubezen do naših planin. V uvodu se spominja dr. Bohuslav Franta činiteljev, ki so vzbudili alpinizem med Čehi, spominja se ustanovitve Češke naše podružnice, ki naj širi med Čehi alpinizem, ono mogočno sredstvo, ki vpliva tako čudեսno na vzgojo, moč in trdnost značaja, na srčnost, ki je je nam treba v javnosti, in kot slavospev našim slovenskim planinam, ki si jih je izbrala Češka podružnica za svoje torišče, se glasi nad vse simpatični dr. Frantov uvod. J. Čermák popisuje v spisu „Huda Polica“ živo in plastično, kako je opravil z dr. Dvorským leta 1904. v spremstvu vodnikov Komaca in Oitzingerja na videz skoraj nemožno turo ob stenah nad Zajezerom se dvigajočega velikana Montaža. Opis ta štejemo smelo med najboljše onih markantnih, ki vzbujajo pravo podobo o turi in slično slast, kakršno bude spomini njemu, ki je to turo izvršil. Dr. Viktor Dvorský podaje v spisu „Horská pásma Černé Hory“ nadroben in pregleden tabló Crnogorskega gorovja, jasno in instruktivno nam podaje pravo sliko o širši javnosti doslej še neznanem ustroju te nam toli bližnje, in vendar neznane dežele. Spis, ki mu gre posebno odlikovanje, je dr. Karla Chodounskega „Horský sport a zdraví“. Kar je pisatelj kot zdravnik proučil, kot renomiran in izkušen alpinist sam preizkusil, podaje v svojem spisu kot svoj kredo, svojo z nasveti pretkano in prepričevalno izraženo vero o zdravilni moči turistik. Skrbno monografijo objavlja dr. Otokar Laxa v spisu „Skupina Mangartska“, nadrobno študijo o Mangartskem pogorju, ki ga je proučil do njegovega najzadnjega izrastka. Dr. Stanislav Prachenský beleži v spisu: „Česká chata v Saviňských Alpach“ kos zgodovine Češke podružnice, ki je dokumentiran v vzorni tej koči in v terenskem delu, ki ga je izvršila podružnica v obližju koč. Specijalist v proučevanju in poznavanju Karnskih Alp, dr. Růžička, zaključuje knjigo z ljubeznivo pisanim člankom „Vzpomínky na Kanin“.

In da se ozremo še po ilustrativni strani znamenitega tega literarnega pojava, opozarjamo na slike Marije Chodounske: „Triglav z Dovških podov“, „Kočna“, „Mangartska skupina s Prisojnika“ in „Z Jezerskega“ ter na Ottona Bubenička sliko: „Češka koča“, slike prelestnih barv, iz katerih dehtita poezija in veličastvo planinskega sveta.

Dr. V. Foerster.

Die Zukunft Österreich-Ungarns und die Haltung der Grossmächte. Von Scotus Viator, übersetzt von Elsa Brockhausen. Mit einer Vorrede von Prof. Dr. C. Brockhausen. Leipzig und Wien. Franz Deuticke. 1907. 8°. 83 str.

V zadnjih desetletjih se je doma in na tujem v raznih krogih mnogo pisalo, še več pa govorilo, da mora Avstrija vsaj po smrti cesarja Franca Jožefa I. razpasti in postati žrtva sosednjih velikih držav. Kdor pa pozna malo njeno preteklost, kdor ve, kake hude čase je večkrat prebila, kdor ima nekoliko obzorja po evropski politiki in kdor pomisli, kako dolgo že n. pr. umira evropska Turčija, ne more seveda takim prorokovanjem pripisovati nikake važnosti. Ni pa tudi lahko take nazore pobijati. Zategadelj moram posebno pohvaliti gori imenovano brošuro, kajti „škotski popotnik“ je čudovito kratko in jedrnatо povedal in utemeljil svoje pričanje, da sta Avstrija in Ogrska kot politična in gospodarska edinica potrebna za evropsko ravnotežje. Niti Nemčija niti Rusija niti Italija ne morejo zaradi svojih koristi želeti njenega razpada, o Franciji in Angliji pa ni treba niti govoriti. Za

primer vzemimo samo Nemčijo, katero bi vsenemci najraje razširili do Trsta in še dalje. Taka ekspanzivnost bi vzdignila evropsko koalicijo proti Hohenzollerncem, ki bi edinega, ali nezanesljivega in neprijetnega zaveznika mogli imeti le v — Madžarih. In kako bi naj Nemčija prebavila Čehe in južne Slovane, kako bi naj vladala 11 $\frac{1}{2}$ milijonov njej sovražnih Slovanov, posebno pa še Poljake, ako bi se Galicija združila z Rusijo, kar bi pomenilo obnovenje Poljske? Ne glede na to, da se avstrijski Nemci v svoji ogromni večini ne bi hoteli odreči svoje starodavne dinastije in svoje cesarske prestolnice, bi Nemčija izgubila svojo protestantovsko večino, katoliški centum bi bil njen gospodar, južne države pa bi se nagibale k Dunaju in razpor med severom in jugom bi se še povečal. Zanimivo pa je tudi, kako angleški publicist s svojim državniškim pogledom sodi o notranjih avstrijskih in ogrskih razmerah. Vidi se, da je mnogo sam opazoval, dobro proučil avstrijsko zgodovino in brzokone dobil tudi razne vire v najvišjih avstrijskih krogih. O Avstriji piše blagohotno, vendar zahteva tudi od nje, naj po svojih reformah reši narodnostno vprašanje in sicer z „deželno avtonomijo“, naj torej sklene kompromis s federalisti na podlagi oktobrskega diploma; na Ogrskem se pa naj da samouprava različnim narodnostim, ki bi morala se opirati na municipalno in županijsko avtonomijo, osrednji parlament pa je pustiti na miru. Vendar najbolj važno je, kako ostro in brezobzirno postopa pisatelj proti vsem madžarskim težnjam, posebno pa proti madžarski narodnostni politiki. Časi so se res jako izpremenili, ako pomislimo, kako zaslombo so imeli Kossuthov oče in sploh „viteški“ Madžari na Francoskem in Angleškem, zdaj pa se jim v celem poglavju, ki ima geslo „quem deus vult perdere, prius dementat“, dokazuje v angleškem jeziku, kako nespametna je njih politika proti Avstriji in dvoru in kako krivična in pogubna nasproti ogrskim narodnostim; najbolj bo pa morebiti madžarske politike peklo dokazovanje, da svojih razmer nikakor ne smejo primerjati angleškim. Posebno važnost polaga pisatelj zaradi balkanske politike na hrvaško vprašanje, namigava, da bi Velika Hrvatska odgovarjala avstrijskim interesom, in misli, da bi se prvi korak k federalizmu dal prej izvršiti na jugu nego na severu, kajti Praga in Zagreb kot stolici dveh slovanskih kraljestev v habsburški monarhiji bi odločno ovirali vsenemške načrte.

Brošura je v gladkem nemškem prevodu vzbudila pozornost in našla prijazen odmev tudi v širših avstrijskih političnih krogih. Tudi iz tega se lahko sklepa, kako se vsaj v nekih vodilnih krogih misli o bodočnosti naše države in cele monarhije. Zaradi tega je treba, da se z njo seznanijo naši politiki, kajti usoda našega naroda je v najtesnejši zvezi z bodočnostjo Avstrije. Nam je n. pr. treba vedeti, kaka rešitev narodnostnega vprašanja se pripravlja, kajti z „deželno avtonomijo“ lahko Slovenci pridejo izpod dežja pod kap. O takih načelnih vprašanjih se pri nas premalo misli. Pohvalna izjema je bila v zadnjem času brošura dr. H. Tume o jugoslovanskem vprašanju, katero zahteva resnega premišljevanja, saj vidimo, da se v tem oziru niti ona dela slovenske in hrvaške omladine, ki imata blizu enake načelne nazore, ne razumeta.

V podrobnosti in kritiko Viatorjeve brošure se ne morem spuščati, priporočam pa jo lahko mislečim rojakom.

M. Murko.

Koncert sester Vere in Nadežde Černijeckih v ljubljanskem „Unionu“ dne 8. dec. ni zadovoljil popolnoma. Lani v isti dvorani nastopivši sta vzbudili koncertantini željo, da bi ju zopet slišali, predstavili sta se takrat kot novi zvezdi toplega žara, velikih talentov. Po sporočilih sta prepotovali potem mnogo širnega sveta in se sedaj vrnila žal z znatno izgubo prvotne višine. Še je Nadežda v polnozvočju sonornega svojega alta, toda ležernejša je postala v rabi tega zaklada in že se javljajo pege, ki motijo. In Vera pianistinja, ki je opravičevala nado, da dostopi višino svoje vrstnice Careño, se nam je vrnila, upadajoča na nivó zane-marjanja svoje izobrazbe. Treba tu radikalne prelevitve, trebe opore, ki bi jo naj na novo povzdignila, saj bi bilo škoda vsega dobrega, česar je zmožna. Potem zalije zopet sok njeno danes uvelo pojmovanje, nadomesti disciplina današnje površnost in poda nam potem Beethovno „*appassionato*“ v celoti, kakršno zahteva spoštovanje klasičnega dela, ne pa le diletantske izbere dveh stavkov, poda potem tudi Chopinovo sonato b-mol, op. 35, nekrajšano, ne le njenega odlomka „*marche funebre*“.

Dr. V. Foerster.

Koncert pevske zveze moravskih učiteljev dne 29. decembra 1907 v ljubljanskem „Unionu“ je izval z elementarno silo misli in srca poslušalcev, izzval je soglasno sodbo, da ostane nepozabljen po svoji vzornosti. Kar so podali moravski učitelji, družba petdesetih pod vodstvom prof. Ferdinanda Vacha najvestneje discipliniranih pevcev, zadivlja po vrlinah prednašanja, vznáša po izvrstnosti podanega, njih spored je izbera instruktivnega, vzgajajočega blaga, ki nudi nove vpogleda, daje čutiti novo mišljenje, novo smelo ustvarjanje. Od Smetanove široko in plastično pa veselo slikajoče „*Pesmi na morju*“ tja do Frid. Hegarjevega grandioznega „*Tabora mrtvih*“, te dramatski velike balade o morečem, tulečem mrazu, je sledila v sporedu dolga vrsta prelepega: Viteslava Nováka barvno neobičajno učinkujoča „*Vánoční ukolébavka*“, Jos. Klička zanosa polni „*Náš zpěv*“, Edvarda Griega globoko zamišljena „*Marná láska*“ in „*Mariánská, Křížkovského*“ v drzen vrtinec izpeljani „*Dar za lásku*“, L. Janáčka šaljiva „*Klekanica*“, H. Palle razkošna „*Cibulíčka*“ in Jana Maláta nepozabni „*Ty kláštersky zvony*“. Ves ta niz muzikalno odlično sestavljenih skladb je izkristalizoval zbor moravskih učiteljev v bisere, ki se svetijo v sijaju dragocenosti. Koliko da zahvalja skladba oživljajočemu intelektu zborovemu, se je pokazalo najmarkantneje ob Křížkovskega dobro znani „*Utonuli*“ in Iv. pl. Zajca popularnem „*Večeru na Savi*“, ko smo zastrmeli od novih pestrh žarkov, v katerih je zablestela znana nam glasba. Kot apostoli pravega zborovega petja so stopili moravski učitelji pred nas, odičeni z vsemi prednostmi idealno navdahnjenih muzikov, polnih visokega stremljenja in vzplamtelih od ljubezni do petja, od spoštovanja do intencij skladateljevih. Umerjenost v glasu, pokornost intelektu zborovodje, vestnost v fraziranju čarajo iz petja moravskih učiteljev ono toplo, v milini se topečo harmoničnost, ki vpliva tako blagodejno, da se prikupi vsa srca, da budi čutenje, da drami in vodi želje, doseči tako višino. In poudariti treba, da pojo moravski učitelji na pamet, tudi v tem oziru dosejajo ideal pevanja v zboru; tolikšno je proučenje skladbe, da je prešla pevcu v njegovo bistvo, da more na novo ustvarjati, kar mu je ustvaril skladatelj.

Dr. V. Foerster.

Upodabljajoča umetnost

Kipar Al. Repič odlikovan. C. kr. ministrstvo za bogočastje in uk je imenovalo na ljubljanski c. kr. umotnoobrtni strokovni šoli nastavljenega učitelja za figuralno plastiko, g. Al. Repiča, za profesorja. To imenovanje je našemu umetniku v tem večjo čast, ker je izšlo od visoke naučne uprave sua sponte in pomeni torej posebno priznanje njegovih umetniških del.

O učenju in delovanju tega umetnika, rojenega v Vrhpolju pri Vipavi, naj ob tej priliki navedemo nastopne podatke. Najprej je bil učenec na nekdanji c. kr. strok. šoli za lesno industrijo v Ljubljani. L. 1892. je prišel na splošni oddelek c. kr. akademije obrazujočih umetnosti na Dunaju. Tukaj je izdelal l. 1895. skupino „Berač z otrokom“, leta 1896. pa skupino „Pri kopanju se boreča dečka“. Za to skupino, ki je sedaj v Rudolfinu v Ljubljani, je prejel prvo nagrado barona Morica Königswarterja. Leta 1897. je razstavil na umetniški razstavi na Dunaju svoje izdelke in je zanje prejel prvo priznanje Nj. Veličanstva cesarja Franca Jožefa I. Istega leta je izmodeliral v specialni šoli za višje kiparstvo skupino „Borilca“. To delo je bilo odlikovano s prvo nagrado imenovane specialne šole. Kupila ga je Kranjska hranilnica in podarila deželnemu muzeju v Ljubljani. Izmed nadaljnjih proizvodov je vredno omeniti dve figuri iz kamena, ki ju je izvršil po naročilu mesta Ljubljane za poslopje mestne meščanske imovine, potem portrete Prešerna, Slomška, Gregorčiča in drugih imenitnih mož. Glavni trg v Postojni diči delo njegovih rok: bronski doprsni kip pesnika Miroslava Vilharja, za pokopališče v Opatici pa je izklesal marmorni kip pokojnega min. svetnika Rosipala — o tem krasnem kipu smo poročali v lanskem letniku.

Kako mnogostransko je delovanje A. Repiča, priča tudi dejstvo, da se nemalo bavi tudi s cerkveno umetnostjo. V tem oziru razume primerno in pravilno uporabljati pri svojih delih tudi tradicionalnost.

A. H. O.

Marko Rašica, o čigar nekaterih delih smo že lani poročali, je zopet razstavil v izložnih oknih „Katoliške bukvarne“ v Ljubljani več izredno lepih oljnih slik in pastelnih skic. Razstavljeni predmeti kažejo pokrajinske motive, ki so izvečine prav dobro izbrani, potem eno kostumno figuro in en ženski portret.

V pokrajinskih slikah je tudi sedaj prav dobro označen Kras. Sosebno lepo je podano neko oskalje na otoku Lacomi. Prelestne so pristaniške slike, krasna neka krajina, ki je kakor vzrasla iz svojega kraškega miljeja.

Umetnik podaja pokrajine na suhem večinoma čudovito odločno in z dovršeno tehniko, čeprav učinkuje kompozicija barv tuintam teatralno. Pomorske krajine pa so — skoraj bi rekli — neproučene na njegovih večjih slikah, kajti manjka jim tehnike, gladine in zlasti perspektivne globine. Med malimi slikami so jako dobro podane nekatere z razburkanega morja, pastelne skice pa se nam vidijo premrtve. V figuralnem proizvajanju je Rašica tudi velik mojster.

Zopet moramo opomniti, da kratki izbornim slikam učinek neugodna razsvetljava v izložnih oknih. Nov dokaz, kako potreben je primeren prostor za take razstave.

A. H. O.

Slovensko gledišče. A. Drama. V zadnjem času smo imeli nekaj znamenitih dramskih predstav. Dne 7. decembra se je uprizorila izvirna noviteta „V somraku“, rodbinska drama v 3 dejanjih, spisal A. Robida. Krivično bi bilo, če bi od tako mladega pisatelja, kakor je A. Robida, zahtevali kaj povsem dovršenega. A kdor je bil navzočen pri uprizoritvi njegove drame, si je moral reči: talent! Ta prvi poskus se je mlademu pisatelju res izredno posrečil. Popolno njegovo delo pač ni. Premalo je dozorelo, preveč še kipi vse v njem. Za mogočim pride včasih kaj, kar se nam vidi nemogoče. Tuintam moramo pohvalno priznati: to je pristno, to je pisatelj videl na svoje oči, a kar neposredno se mu pritakne kaj, kar se je brez dvojbe izcimilo v njegovi mladostni domišljiji, ki nima v izkušnjah še zadostne opore. Vidi se, pisatelj je na pravem sledu, a ne zasledi vselej pravega. Gotovo pa je drama taka, da je zaslužila uprizoritev. Umotvor še ni to delo, a lahko nam poda, kar bo res umotvor, če bo hotel pisatelj. Ibsen je pisal vsako dramo po dve leti in delal je najmanj po šest ur na dan! Umotvori se pač ne iztresajo iz rokava!

V proslavo 25 letnice umetniškega delovanja gospe Zofije Borštnikove se je predstavljala dne 10. decembra Ibsenova „Nora“, katere naslovno vlogo je igrala jubilarica. Pisati še o Ibsenu in njegovih delih bi bilo odveč. Prihodnost bo pokazala, je li slava, ki obdaje dandanes Ibsenovo ime, docela opravičena ali ne. Če zmagajo njegove ideje, bo brez dvojbe slava njegova trajna, če pa se izkaže njih moč prešlaba, da bi se priborile do veljave, če se izkažejo njegove ideje kot utopija, mu bo slava pač precej otmelnela. „Nora“ je ena tistih dram njegovih, ki se uprizorjajo najpogosteje. Umevno. Baš v „Nori“ vidimo tako pristne slike iz življenja, da si bolj pristnih misliti ne moremo — do zadnjega dejanja. V zadnjem dejanju pa — no, tu je hotel Ibsen uveljaviti svoje ideje, in ker teh idej sedanje življenje še ne pozna, se pojavi hipoma neka disonanca, neko nasprotje z ono pristnostjo, ki smo jo ravnokar še občudovali. „Nora“ prvega in drugega dejanja je brez dvojbe živela, da, žensk, podobnih tej Nori, živi vse polno med nami, ni pa živela doslej še Nora tretjega dejanja. V zadnjem dejanju mora Ibsen posebiti svojo idejo, pokazati hoče, kaka bodi po njegovem mnenju ženska, kake pravice ji gredo nasproti možu, a ker lastnic njegovih idej v življenju še ni, se mora završiti v značaju „Nore“ tisti kolosalni prevrat, ki frapira in ki se zdi nenaraven. Če bode sploh kdaj na svetu živela mati, ki bi kar tako zapustila troje ljubljenih otrok, je več kot dvomljivo! . . .

Predstava je bila dobra. Odlikovala se je zlasti jubilarica, kateri je občinstvo pri tej priliki dalo obilo dokazov svojih simpatij.

Dne 13. decembra je gostoval na našem odru gosp. Ig. Borštnik, ki je isti dan kakor njegova gospa soproga na našem odru slavil svojo umetniško petindvajsetletnico na zagrebškem odru. Nastopil je v vlogi Krištofa Flamma v Hauptmannovem igrokazu „Roza Bernd“, ki se je ta večer prvič uprizorila na našem odru. Hauptmann nam hoče pokazati v tem svojem dramskem delu staro resnico, da je dekletu lepota često v pogubo in da so možje tisti, ki jih zadene pri tem krivda. Storil je to na pretresljiv način. Igra spada med naturalistne proizvode

Hauptmannove. Dialog je karakterističen, a semtertja vendar predolgoვენ. Zelo nedramatična je vloga gospe Flamm, ki se radi boleznj ne more geniti s stola. Hauptmann hoče na ta način najbrž opravičiti vsaj deloma prepovedani čin njenega soproga, toda tendenca drame bi prišla mnogo bolj do veljave, če bi ne bilo te opravičbe. Predstava je jako lepo uspela in to zlasti po zaslugi gosp. Borštnika, ki ga je občinstvo navdušeno pozdravljalo.

Dne 21. decembra pa smo videli prvič uprizorjeno tridejansko farso „Pohujšanje v dolini šentflorjanski“, spisal Ivan Cankar. Besedo o predstavi in tem najnovejšem delu Cankarjevem ima drug poročevalec. Radi pomanjkanja prostora prinesemo oceno šele v prihodnji številki.

Razen omenjenih smo imeli zadnji čas še te-le dramske predstave: Dne 1. decembra popoldne drugič „Na pustem otoku“, dne 26. decembra zvečer drugič „Nora“, dne 29. decembra popoldne prvič: „Trnjučica“.

B. Opera. Dne 29. novembra je nastopila kot gost v „Punčki“, ki so jo ta večer že petič peli, gospa Polakova iz Zagreba. Ž njo je prišla pri nas ta opereta šele do prave veljave, kajti kot prava umetnica je znala gospa Polakova tudi iz nič nekaj ustvariti. — Še enkrat se je ponovila „Punčka“ dne 26. dec. popoldne. — Dne 1. decembra se je petič pela „Manon“. — Dne 3., 15. in 17. decembra se je uprizorila Parmova najnovejša opereta „Nečak“, ki so jo z dobrim uspehom peli že prej na zagrebškem odru. O tem glasbenem delu priobčujemo posebno poročilo. — Večer 19. decembra nam je prinesel kar dve glasbeni noviteti, obe slovanskega izvora, in sicer: „Poslednjo stražo“, po Anton Aškerčevi baladi spisal Rihard Batka, uglasbil Risto Savin, ter „Božično drevo“ („Jolka“), glasbeno psihološko dramo v enem dejanju (4 slikah), spisal Sergij Ivanovič Plaksin, uglasbil Vladimir Ivanovič Rebikov. V teh dveh delih sta se slovenski in ruski duh čudno srečala. Vsebina obeh si je namreč zelo podobna. V prvem zmrzuje v kruti zimski noči vojak in sanja pred smrtjo o svojem najljubšem, v drugem uboga deklica sirota. Godba v obeh delih je moderna. Slovenski skladatelj ljubi bolj krepke poudarke, vsled tega je njegova godba občinstvu tudi bolj umevna, godba ruskega skladatelja je vseskozi intimna, le veččakom umevna. Ponovili sta se obe glasbeni deli dne 29. decembra. *Dr. Fr. Zbašnik.*

Naša opera. Po daljšem premoru zopet delo domače produkcije — Viktorja Parme tridejanska opereta „Nečak“ na Frid. Hirscha libreto „Der Stammhalter“. Prišla je ta opereta na ljubljanski oder preko zagrebškega, na katerem so spoznali delo kot „Lukavega služnika“. Da nimamo Parme, ki ustvari za oder zopet in zopet kaj novega, bi se sploh ne proizvajalo nič domačega in pozabili bi, da se je oglašala svoje dni tudi slovenska izvirna operna glasba z odra ljubljanskega.

No, Parma je neustrašen, vedno čil in ne usahne mu dobra volja, da spiše, ko je opravil eno, zopet kaj novega; občudovati je tolikšno energijo toliko bolj, ko je odvisno ogromno delo, ki tiči v gledaliških skladbah, od rizika, ki je spojen z libretom. Dosti krasne glasbe se je že ustvarilo, a ugonobil jo je nesrečni libreto. Dobrih libret je vsekdar malo, dobrih skladateljev pa dosti, ki se ne strašijo niti nemožnih libret, zato pa je dano le redkim skladbam, da se vzdrže nad propastjo temnih gledaliških arhivov.

Kakšna bo pač usoda Parmovemu „Nečaku“? Opereta je, operetno občinstvo pa manj izbirčno, zahteva le lahkoživega veselja, in če je tega v opereti dosti, se prizanaša rado drugim nedostatom.

S svojo glasbo je zadel Viktor Parma uspešno živahen ton, ki gre opereti, plesno razjarjen, lahkoten ritem, ščegetav, gracijozen humor, posluhu in čutu pri-jajočo poskočno melodiko. Parma je danes edini slovenski skladatelj, ki mu prija plesni, kupletni, sploh operetni žanr. Prilagoditi se je znal Parma vzorom dunajske muzike, ki je v tej stroki edinstvena in resnično samosvoja. V koliko je Parma pri tem izviren, more presoditi le poznavalec operetne literature. Znano pa je, da je izumel Parma v poskočni marsikaj markantnega, kar je ponarodnelo.

Kakor rečeno, slovenske plesne literature imamo bore malo, saj pa tudi narodna pesem nima plesnih ritmov. Ako pridobimo kdaj pristno slovensko plesno glasbo, bo to delo Viktorja Parme, ker je on prvi uspešno deloval v tej stroki.

Dr. V. Foerster.

Med revijami

„Korošec“ se imenuje nov slovenski tednik, ki izhaja vsak petek v Kranju. List velja za celo leto 4 K. Naročnino, rokopise in druge pošiljatve je pošiljati na uredništvo in upravništvo „Korošca“ v Celovcu. Namen „Korošca“ je, zbirati okrog sebe oni del koroških Slovencev, ki se ne ujemajo z najnovejšimi izpremembami pri „Miru“ in glede katerih obstoji nevarnost, da jih ne pritegne nase „Štajerčeva“ stranka. Obžalovati je vsekakor, da je „Mir“ čisto opustil pobijanje nemškutarije in da se zaganja samo še, često čisto brez potrebe, v liberalce. A tudi „Korošcu“ priporočamo, naj ne išče nikake stike pri nemškutarski stranki, ker si ne moremo misliti, da se da na Koroškem doseči še kaj po diplomatski poti. Ni ga bolj zagrizenega nemškonacionalnega časopisja, nego je koroško nemško časopisje, zato je treba nasproti njemu nastopati vedno z največjo odločnostjo. Koroškemu slovenskemu kmetu je treba pred vsem vcepiti poguma in samozavesti in to se zgodi edino na ta način, ako kaže časopisje, ki mu je namenjeno, tudi samo primeren pogum. Medsebojno polemiko naj oba koroška slovenska lista po možnosti puščata na stran, ker bi se ž njo samo ljudstvo begalo. To, kar ima vsak koroški slovenski list pred vsem vedno in vedno poudarjati, je slovenstvo. Obenem pa je seveda tudi gledati, da pomaga slovenskemu kmetu v gospodarskih stvareh in ga tako reši tujih vplivov.

Splošni pregled

S. Gregorčiča „Poezije“ dobe v posebni izdaji člani: „Družbe sv. Mohorja“ prihodnje leto. Izdaja bo ilustrovaná. Pesmi je zbral pesnik Anton Medved, slike pa oskrbel akademični slikar Anton Koželj. Kdor hoče imeti knjigo vezano, naj doda za preprostejšo vezavo navadni naročnini še 1 K, za elegantno vezavo pa 2 K.

Janko Kersnik v srbskem prevodu. Peti zvezek v Belgradu izhajajoče „Jugoslovanske biblioteke“ je prinesel Kersnikove „Kmetске slike“, ki jih je prevel Pavle Stevanovič. Prevajalec je spisal knjigi tudi predgovor, v katerem govori o slovenski novelistiki in posebno še o Kersniku samem. Kersnik je našim bratom Srbom že znán. Tako je list „Stražilovo“ že leta 1887. priobčil njegovega „Agitatorja“, „Javor“ l. 1891. pa „Gospoda Janeza“ in roman „Rošljín in Verjanko“.

Fr. Ks. Meško v Čehih. Literarna priloga k dr. Kramařevemu listu „Den“ (št. 215. in 222.) je prinesla prevod Meškove črtice „Človek je bil“, ki je bila objavljena svoj čas v „Ljubljanskem Zvonu“. Prevel je črtico Ivo Páta. Koledar „Sv. František“ pa je prinesel prevod črtice „Na sveti post“ iz zbirke „Ob tihih večerih“ in ženski list „Eva“ v svoji decembrski številki črtico „O človeku, ki se je vračal“, katero je prevel Rud. Linhart.

Ivan Cankar v finščini. Pred kratkim je izšla knjiga: Ivan Cankar: Martin Katschur. Idealistin elämäkerta. Suomentanut Maila Talvio. Porsova, 1907. Maila Talvio je deklinsko ime soproge vseučiliškega profesorja (slavista) v Helsingforsu Mikkola, ki je, kakor nam piše gosp. dr. Iv. Prijatelj, velika prijateljica Slovencev.

„Istorija najnovije slovenačke književnosti“, spisal dr. Ivan Prijatelj (v 5. in 6. zvezku „Letopisa „Matice Srpske“ 1907 v Novem Sadu“), obsega delovanje in pomen Jos. Jurčiča in Jos. Stritarja.

Dr. Fr. I.

Prevodi iz tujih jezikov. Gospod Oton Zupančič prelaga sedaj, kakor se nam poroča, Dantejevo „Nebeško komedijo“, (dr. Ivan Prijatelj pa že dalj časa Puškinovega „Jevgenija Onjegin“). — Nadalje nam je sporočil gospod Petruška, da prevaja A. Mickiewicza znamenito delo „Konrad Wallenrod“.

Stanislav Wyspianski †. V Krakovu je umrl 29 novembra 1907 najznamenitejši sedanji poljski pesnik, ženij, ki ga je uvrstiti takoj poleg dveh največjih poljskih pesnikov, Mickiewicza in Slowackega, ki je bil prorok in duševni vodja poljske narodnostne ideje. Z Wyspianskim je umrl eden največjih duhov mlade Poljske, njegove misli in njegova poezija pomenijo za sedanjo in poznejšo generacijo isto kot doslej samo dela velikih romantičnih pesnikov. Celi rodovi so čakali novega poljskega narodnega pesnika, navduševali so se za marsikoga, a čutili so, da mora šele priti, ki bo zapel visoko pesem, ki bo združil v sebi vse moderno poljsko bistvo. V plejadi mlade Poljske je stal Wyspianski osamljen. Njegove misli in njegove stvaritve so šle svoja pota, on ni bil eden mnogih, temveč bil je stvarnik novih idej, novih oblik. Wyspianski je sinteza trpljenja najnovejše poljske generacije, ki hrepeni po svobodi, njegove ideje, bistvo njegovih dram je odrešenje poljskega naroda. Njegova prva dela so ostala brez večjega vtiska, tako zelo je bila njih vsebina in oblika drugačna, nego je zahtevala literarna moderna struja. Šele njegovi drami: „Svatba“ in „Odrešenje“ sta ga postavili v ospredje. V tej drugi drami razvija junak Konrad misel, da bo delavski stan oni stan, ki bo izpolnil misijo odrešenja Poljske iz suženjstva, in to dejstvo se je zlasti zblížalo in omililo poljskemu delavskemu proletarijatu. — Wyspianski je bil rojen v Krakovu l. 1869. kot sin podobarja. Njegova najnovejša dela poleg zgoraj omenjenih so: „Boleslav Hrabri“, „Kazimir Veliki“, „Novembrska noč“, „Akropolis“ in „Achilleis“. A ni bil samo pesnik, imel je tudi izreden slikarski talent. Na tem polju je bil originalen kot malokdo, bil je tudi tu začetnik novih smeri. Imenovan je bil tudi za profesorja krakovske umetniške akademije. Občinski svet v Krakovu ga je pokopal na občinske stroške, njegovo truplo so shranili v „grobu slavnih“. Poljaki žalujejo ob izgubi enega svojih najboljših sinov. *G.*

Petindvajsetletnico svojega umetniškega delovanja je praznoval dne 10. decembra v Zagrebu naš rojak in bivši režiser našega gledišča, gospod Ignacij Borštnik. Uprizorila se je ta večer na zagrebškem gledišču komedija „Zemlja“, v kateri je jubilar igral glavno vlogo.

Björnstjerne Björnson, slavni norveški pisatelj in pogumni zaščitnik zatiranih narodov, ki se je nedavno tudi za uboge Slovake tako moško potegnil, je praznoval dne 8. decembra p. l. svojo petinsemdesetletnico. Zadnji čas je slavni pesnik in dramatik nekoliko obolel, toda upati je, da okreva zopet, kar i mi iz srca želimo.

„Slovenska Matica“. 155. odborova seja dne 20. decembra 1907. Predsednik je javil, da so izza zadnje odborove seje zborovali: krajepisni, gospodarski in reklamni, tehnični in književni odsek. — Določile so se nagrade pisateljem in urednikom, nadalje recenzenti došlim rokopisom. — Zemljevid slovenske zemlje se prične tiskati po novem letu. Prihodnje leto izidejo knjige: 1.) „Trubarjev zbornik“ (urednik dr. Ilešič), poleg njega še „Bleiweisov zbornik“ (urednik dr. Tomišek). 2.) Knezova knjižnica XV., ki prinese Cankarjev roman: Novo življenje (idejno nadaljevanje „Tujcev“). Urednik dr. Ilešič. 3.) Zabavna knjižnica XX. pod uredništvom Jos. Kostanjevca. Vanjo pridejo drame, ki so došle Matici, ako bodo sprejete, drugi snopič „Zabavne knjižnice“ bi bil pripoveden. 4.) Hrvatska knjižnica III., urednik predsednik (morebiti pesniška antologija). 5.) Kamniške ali Savinske planine II. ilustrovane, urednik Ferd. Seidl. 6.) Slovenske narodne pesmi, 12. snopič, stanovske, in to vojaške. Urednik dr. K. Štrekelj. 7.) Prevodi iz svetovne književnosti: Goethejev Faust I. v prevodu Antona Funtka. 8.) Letopis za leto 1908. Urednik tajnik. V nadaljnji književni program za leto 1909 in 1910 se je sprejelo: Spominska knjiga o francoski dobi; o 100letnici Stanka Vraza in Ljudevita Gaja. Razpisale se bodo tri nagrade po K 200— iz Costove in Jurčičeve ustanove, iz te osobito za leposlovne spise o francoski dobi. Prevodi bodo prinesli morebiti Gunduličevega Osmana, Mickijevičevega Pana Tadevša in Puškinovega Onëgina. Izdajala se bo poučno-znanstvena knjižnica, n. pr. „Čehi na početku 20. veka“. Skušalo se bo gojiti tudi upodabljaljočo umetnost pri publikacijah Matičnih.

Listnica uredništva. Gospod Zoran. Vaše pesmi so take, da se radi podvržemo trudu ter jih prečitamo še enkrat, kadar bomo imeli malo več časa. Zdaj ne moremo izreči še končne sodbe o njih. — Gospod M. P. Kristomil. Pišete: „Tu Vam pošiljam par pesmi. Niso prve, toda nove so. Nisem mehkužen, toda mehak in občutljiv v srcu. Prosim, ako jim pogledate v dno“. To, da ste mehak in občutljiv v srcu, bi govorilo za to, da ste res pesnik. Ali to samo menda še ne zadošča. Vi pesnite na pr.:

„In vse je smrt grozeča,
ki sika (sic!) melodijo, poseča (?)
vsem srcem v dno.

Le misel nate večja
mi ljubav, bije obup, pereča —
se vzdiga nad ljubezen vsako.“

Težko je pogledati taki poeziji „v dno“! — Gospod Lagunski. Z verzi, kakršni so sledeči:

„Ljubezen tvoja me mori,
a ljubim te vseeno —“

je lahko zadovoljna ljubica Vaša, ne moremo pa biti zadovoljni mi! Torej to pot: V koš!

Razpis častnih nagrad.

„Matica Slovenska“ razpisuje:

1.) za stoletnico Napoleonove „Ilirije“ in za stoletnico rojstva Stanka Vraza in Ljudevita Gaja iz Jurčič-Tomšičeve ustanove dve častni nagradi po 200 K za najboljša leposlovna spisa o francoski dobi na Slovenskem, oz. o ilirskih časih St. Vraza in Lj. Gaja.

Vsak spis obsegaj vsaj štiri tiskane pole. Rokopisi naj se dpošljejo do 1. decembra 1909.

„Matica Slovenska“ razpisuje za leto 1909:

2.) iz Costove ustanove častno nagrado 200 K za najboljši leposlovni spis katerekoli vsebine, a v obsegu vsaj štirih tiskanih pol. Rokopisi naj bodo vloženi do 1. maja 1909.

Dr. Fr. Ilešič,
predsednik.